

nosti in način v poduku pridobiti. Taki so bili po storjenosti poskušnji v šolah na kmetih učitelji postavljeni, in če jo ta ali uni še tako srečen bil, de se je včasih s kakim detovodjem posvetovati in pogovoriti, ali iz kakih detovodskih bukov podučiti mogel, je prav dober, iskern, in polhoven učitelj postal, kakoršnih, lavela Bogu, ne-koliko imam. Tode le nekteri so tako srečo imeli, zakaj pravi detovodji so bili redki, in detovodskih bukev si nakupiti niso učitelji pri svojih pičlih dohodkih ob čem imeli.

Učitelji druge verste so se na detovodskim polju že nekoliko prederzniši ponašali, ker so mislili, de so veliko boljši ko drugi, ki niso v latinske šole hodili. Menili so, de reči, ki jih učiti ima, znati, je vse kar se od učitelja terja; način poduka pa jim je bil roč, ki sama od sebe pride. Po prestani detovodski skušnji, ki je po njih besedah prav lahka, ali clo prazna šega, so nekteri boljši službe v mestih iskali; drugi pa so se na to vergli, de so po hišah posamesnih učil. Tisti, ki so pri občnih šolah službe dobili, so malo po malim spoznali, de učiteljstvo ni kako rokodelstvo, in potrebo čutivši so se sčasoma omikali in več ali manj pripravi učitelji postali. Drugi pa, ki so si živež z učenjem v posamesnih hišah pridobivali, so večidel mehanični ostali; zakaj v eni uri na dan se niso vtegnili z razvijanjem duha vbijali, in so otroke raji v tem urili, kar so starši presoditi mogli. Od tud izhaja britka skušnja, de so mnogi učenci svojo otročjo mladost, žalhogo zapravili, brez de bi se bila njih razumnost razvila in omikala, kakor je treba, in de je tak osebni poduk starše ob njih dnarje, ob njih pričakanje in ob upanje njih otrok pripravil. V spričo naj se here „Petnajst lét dunajskega privatniga učitelja“, ki mu je vender poduk k seru šel.

Unih tretje verste so nekteri po storjeni poskušnji službe pri občnih šolah iskali; drugi pa so deželsko poglavarstvo prosili, de bi jim privatne šole napraviti dovolilo, in po zadobljenim dovoljenju so v novicah in časnikih napravu takih šol širokoustno na znanje dali in vse obetali, kar je kratkoumne starše mikati moglo, jim svoje otroke izročiti. Tako so se privatne šole vpejale.

Pri pol létim šolskim izpraševanju se je dostikrat pokazalo, de taki tolikanj obetajoči učitelji niso kar nobeniga zapopadka detoreje in načina v poduku imeli, in de njih učenci so bili le nekake mehanično — stroj-niško izurjeni, de bi se pričlo svojih staršev prav ponesli. Opombe šolskiga ogleda so malokdar kaj zdale; privatni učitelji so večidel pri svoji starji navadi ostali, in so pametne opombe in poduke zanitevali; in še taki so se našli, ki so se s tem opravičiti iskali, de so šolske ogledje opravljali.

Privatni učitelji skerbó, otroke takih staršev, ki dobro plačujejo, in otroke, ki več lét pri njih ostati morejo, v svoje šole dobili, de bi si takó živež zgo-tovili, kar jim ni ravno za zlo vzeti. Se pa li vsi pri-vatni učitelji, to doseči, poštenih pripomočkov poslužijo? to je važno prasanje, ki ga je treba nekoliko razjas-niti, de so na-nj prav odgovori. Kdor preveliko lju-behzen staršev de njih otrok pozna, bo tudi, ako si njih slabosti v prid obrniti vé, zaupljivost teh in unih lahko zadobil. Njih nečimernost bo gladil, otrokam prizanašal,

jih staršem hvalil; — slabosti in progreskov ne bo ne tem ne unim oponašal ali jih grnjal; nespodobnost ho z njih mladostjo, prederznost z njih naravno živostjo izgovarjal; razvijezdanost ho ko bistrumost, sitnost ko radovednost, jezičnost ko znamajo histre glave, terdo-vratnost ko ponosnost in nepokoršino ko oravo samo-stojnost hvalil. — Jo li čudo, če učitelji, ki se, de jim šole prazne ne ostanajo, takih pripomočkov poslužijo, le mehanično učé in otroke pokázé? Nasledki takiga učenja se pokázajo posebno, ko otroci v občne učilnice prestopijo. Ker niso vajeni ne pokorni biti, ne šole, učitelja in staršev spošтовati, nagačajo takó, de je težke šolske vredosten ohraniti, in šo druge učence pokvarijo. Nekteri, ki se po noheni coni v red vdati nočejo, se tisto léto iz šole ostanajo, drugi sicer napredovajo v šole hoditi; tode ko se primeri, de morajo, ker so se premalo naučili, léto ponoviti, starši čez učitelje in čez učilnice gerdo gođernajo in vpiljejo. — Ko pa otroci v privatni šoli po dve, tri ali štiri léta on red ali klas ponavljajo, — ko po trinajst, štirnajst in tudi petnajst lét starí učenci osobno poskušajo za tretji red z veliko težavo in komaj srednje prestanajo, se starí ne ganejo, in malo jim je mar, če si otroci v privatni šoli léta v prid obrnejo ali ne. Od kod pride ta žalostna slepcia? Gotovo od tod, de starši, ki niso zastran svojiga pre-moženja ali zastran drugih primerlejev prisiljeni, izobra-ženje svojih otrok na drugo pot naguti, otročjo mladost, ki je ceniti ne znajo, brez potrebniga razvijja in brez reje v radostni omamici preteči pusté. Ne premislijo, de v poznejši starosti je nemogoče nadomestiti kar je otročja mladost v izobraženju in v podučanju zanužila in zgubila; — ne premislijo, de, kakor vsak letni čas svoj sad rodi, tako mora tudi vsaka starost svojiga donesti. — O, de bi starši in učitelji otročjo mladost ceniti vedli kakor gré, koliko mladenčev bi bilo sebi, njih družinam in cloveskimu družstvu pridobljenih! —

Šole na kmetih so se le v tistih krajih dobro po-našale, kjer so šolski ogledi in fajmoštri učitelje pod-pirali; tode v mnogih krajih se je le brati, pisati, raj-tati in nekoliko cerkvenih šeg učilo; za nar važniši reči pa, za rejo v živo-vernim zaderžanju, za znanost natore in deržavljanskih naprav, za kmetijstvo, ki je ljudem po deželi tolikanj potrebno, se ni maralo. — Že več lét sém so morali tisti, ki so se k učiteljstvu pri-pravljali (Präparanden), verli detovodskiga poduka tudi-podučenje v pravilih in v djanju kmetijstva in sadoreje obiskovati, in se tudi poskušnji v teh rečeh podvéči. Ta zapoved visoke vlade je gotovo iz zlahniga namena izvirala, po učiteljih med kmeti boljši pravila kmetijstva razširiti, in mladost z izgledi učiti, kako so mora zemlja, de bolj rodi, obdelovati in popravljati, in sadjoreja oskerbljevati, ter po tem načinu kmet k spoznanju pri-praviti, de ga le delavnost in pridnost lakote, včozta in revšine obvarvati zamore. Pa v tem so ljudske šole doslej še malo ali nič opravile; marvé gré poljedelstvo ritnsko ko rak, kíer so zdaj kosi zemlje goli in pusti vidijo, ki so še pred dvojestimi léti, desiravno le z ne-kolikimi sadnimi drevesi obsejani bili.

Drugi pripravi pri pomočnik, v ljudčeh obéutleje žive vere in dobriga zaderžanja obuditi in povzdigniti, je občno ljudsko petjo pri službi božji o nedeljah in praz-

nikih, ako ga orgle spodobno spremljajo; tode kar se poje, morajo vsi, stari in mladi, razumeti.

V krajih ki se s krajnsko deželo mejajo, se pojejo scer slavjanske svete pesmi, tode večidel jih sam organist poje; o večih praznikih pa se sliši pogostama po knki gledišni viži vreden „kirije elejson“ kavkati, ki ne more v vernih ne spodobne pazljivosti, ne po-božnih občutjev obuditi.

V nekdanji beneški Istri se povsod, še clo v slav-janskih vseh po litnsko — zakaj neki ne po kitajsko ali kineško? — poje. Ta tolikanj vstaranja navada je prvi pobožnosti zlo škodljiva, ker se ljudstvo od mladih nog navadi pri službi božji vpejane pesmi in molitve, ki jih ne razumi, brez premislika berbrati, brez do bi ga v sercu ganile, ali mu dušo k stvarniku pozvzdigne.

Iz tega pride, do take navade krivo misel in krivo vero obude, do pobožnost le v deržanju cerkvenih šeg in v berbanju nekterih molitvic pri službi božji ali scer — obstoji. Hajdnova in Mozartova lepa cerkvena muzika, ki so jo zastran njeniga veličanskiga soglasja stari in novi umetniki k obudjenju pobožnih in živover-nih občutjev za nar pripravniši spoznali — je tod popolnana neznanca.

Na ti stopnji — enkrat za vselej opomnimo, do posebno avstrijansko primorje menimo — je bilo učitelstvo do leta 1813, ko je visoko ministerstvo, boljši deto-vodski poduk vpejljaje, učilstvo popraviti, in v ta namen se pomuč učiteljev poslužiti jelo. Po visokim minister-skim ukazu je častiljivi konzistorij vse učitelje naše normalne šole opominal, do naj se pri detovodskimu poduku iskreno vdeležijo, in zraven tudi sredstva in pripomočke nasvetovajo, ki so jih umetni in znajdeni detovodji za izobraženje učiteljev, kakoršno sedanjí časi terjajo, pristojne spoznali.

To doseči — namreč učitelstvo popraviti — je posebno v tistih krajih, kjer mora en sam učitelj v eni šoli tri rede skupej učiti, gotovo silno težko; in ker so vse šole na kmetih po tem načinu napravljene, in ker se njih preuredba zastran iztroškov tako hitro upati ne dá, potrebuje ta predmet tolikanj več resnob-niga prevčarka.

Reš do nekteri učitelji so si prizadevali, to, kolkor bi se dalo, doseči, tode vsak po svoji glavi, vsak po svojim načinu, brez de bi bili njih pripomočki občni postali, in brez de bi se bila enaknost dosegla, ki bi imela učitelstvo samostojne deržave navdihati.

* * *

V avstrijanski deržavi ni takih učilnic, v kterih bi se djanski učitelji v tem pomenu izrejali; v unajnih deželah jih pa že davno imajo, in v nekterih krajih so za razširenje ljudskiga poduka prav koristne.

Detovodske bukve (Guida di Lambruschini) govore slovesno od semenišča učiteljev v Krajcingi (Strug-lungo) poleg vodanskiga jezera (Vodenster) na Svajcar-skim, v kterim se pripravni učitelji za ljudske šole v mestih in na kmetih izobraževajo in urijo. Kdor notraj in unajno napravno in visok namen tega seme-nišča, namreč povzdigo ljudskiga učilstva in poduk ljudstva po takih učiteljih prav premisli in prevdari, ne more željo v sebi zatreti, ga dobro in na tanjko poznati.

Umetnosti, znastni in naprave kakoršne koll si bodi, niso bile precej v začetku popolne, temú so se le takrat prav izobrazile, ko so jeli ljudje, ki so se z njimi pečali, tudi druge enake naprave ogledovati, njih djanje in njih pripomočke premišljevati, njih korist za občno blaženost prevdarjati, in clo drugi takó primer-jati, de so, spoznavši njih koriste in nepesnosti, spoznati in skleniti mogli, kaj obstoječiga gré ohraniti, kaj po-praviti, in kaj znoví vpejljati ali napraviti.

Iz teh uzrokov smo*) se bili namencil v unajne deželo iti, de bi se od izobraževanja učiteljev in njih djanskiga ponašanja pri ljudskim poduku z lastnimi očmi prepričali, in spoznali, če je domače ljudsko učilstvo res in kako deleč za ptujim zaostalo.

Ko nas je bil blagorodni tukajšni bavarski konsulj gosp. Juri Henrik Gwinner s priporočivnimi listi v vse poglavne nemške mesta in tudi v Strassburg prevediti blagovolil, smo se 9. dan Kimovca 1849 na pot podali. Na Koroskim in Tirolskim smo se le malo mudili, in že 10. dan smo prišli do Rena in čez-nj na Svajcarsko.

Tukaj je svet ves drugač. Doline, griči in hribi kažejo kako mnogoverstno zamore delavna roka prid-niga kmetovavca zemljo polepšati. Vsak kot, vsako ber-do, vsak še takó sterm kraj je svoji legi pristojno ob-delan. Povsod je viditi umetno nasajeno sadno drevje, kteriga veje se pod žlahnim sadjem prijetno priklanjajo. Zale čedne pristave s sadnimi, kuhinskimi in cvet-liskimi verti, v kterih zdravi in čversti otroci skakljajo, in igrajo! — storé, de je cela dežela takiga, silno prijetniga ogleda, kakoršniga se veseli in živja prijatelj proste natore spomladi na kakšni senožeti polni mno-goverstnih cvetlic, po kterih pisani metulji in pridne hčelice ferfrazjo. Obudili so se v nas radostni občutje veselja in obudovanja, in nas prisilili večkrat zaupiti: „Tu je perivoj! tu je rajski kraj.“

Po takó lepó obdelanih krajih potovaje smo prišli čez Kurški in Apencelski kantov v Šent-Gal, kjer smo svoje detovodske preiskovanje pričeli. Kmaló smo zve-dili, do ondašnji gosp. dehant Greith je bil mnogo lét predsednik šolskiga sveta, in de nam zamore stan ljudskiga učilstva v Svajcarskim sploh in v posamejnih kantonih na tanjko dokazati in razjasniti. Gremo tedaj k njemu in prav prijazno nas je sprejel. Gospod dehant je lep, krepek, in po obličju soditi, bistroumen in resnoben možak. V dolgim, černim, do vratu skerbno zapnetim talarju je bil, s tamno-plavo žametovo kapo na glavi, ki mu je čez ušesa segala. Taka obleka nam ga je še resnobnišiga kazala. Ko smo mu uzrok obiskanja raz-odeli, nam je sestí rekel in obljubil, naše želje spolniti. Tode zavzelo nas je, de je, prej ko je k nam sedel, rekel: „Avstrija naj prej za živeč (dostojno plačo) in za izobraženje učiteljev skerbi, in potem še lo se bo smelo in moglo od šol boljši sadje pričakovati.“ Potem je razložil na kratko, kakó so se učitelji na Svajcarskim do leta 1834, ko so šole še edino pod vodstvom kat-oljskih konzistorij bile, izobraževali, in kako de se morajo od leta 1834 tudi katoljski kakor protestantski učitelji v semeniščih izobraževati; de od takrat se mu šole, kar razvitost in izobraženjo unaja zadene, boljši

*) Simon Rudmaš, vodja, Mihel Švab, katehet, in Janez N. Knob, učitelj tukajšno c. k. normalne šole.

zde, lode meni, de otroci naj zdé in spó, dokler se sami ne zbudé. Iz njegovih govorov se je nekak nejevolja kazala, ki so jo menda neugodnosti razpertij za stran vero v njemu obudile. Potem nas je peljal v nekakšno kapelo, od ktere je pravil, de so o nedeljah in o praznikih le otroci v nji k javni službi božji shajajo, ter je rekel: Ta razdelitev ni k ničemur; otroci naj z odraslenimi k službi božji hodijo, de bi se nad njimi zgledevali ali nad njih dobrimi zgledi poboljšali. — Radi bi bili z kakim semeniskim učiteljem govorili, pa so ni dalo, ker so katoliške šole jesenske praznike imele. Gospod dehan nam je opomnil, de ni truda vredno, s katoliškimi učitelji od šolskiga poduka govoriti, ker so vsi prenapeti (rabifal). Krajclingiško semenišče je pa vzhod hvalil, in rekel, de gospod vodja Wehri je prav zmeren mož, in de homo, ker že tje gremo, ravno o pravim času, namreč pred zadnjimi poskušnjami tje prišli. Tudi nam je mnoge, šolsko napravu zedavajoče, natise podelil, in nas s šolskimi bukvami soznanil, ki smo si jih tudi nakupili. Blagovoli nam je tudi katoliške šolske sobe okazati, kjer smo se z nekim učiteljem soznali, in ga prosili, de naj nas zvečer obišče. Ta nam je ondašnje učilstvo, njegove primere in način poduka, dobro razjasnil, in je opomnil, de zaderge in overe poduka in reje v katoliških šolah iz tega izvirajo, de si dve močni cerkveni stranki protivno nasproti stojite, in de je katoliška na število slabejši in nezmožniši. Tudi nam je terdil, de kar poduk in premoženje zadene, so protestanti gotovo čez katoliške kristjane; kar pa dobro zaderžanje tice, ga ni družiga razložka, razun de so protestantiški otroci nekoliko predrzniši ko katoliški.

Druge jutro smo obiskali protestantiško malo ali pričetno šolo (Primäršule). Pričetne šole so kakor naše ljudske šole v četero redov ali klasov razdelene, v ktere se kakor pri nas šest lét hodi. Vikši učitelj, gospod Buhler, je ravno svoje učence v računstvu s pisanimi številkami na kamnatih tabelcah uril. Množitev z mnogimi številkami jim je dal; učenci so narprej nalogo zapisali, eden izmed njih je go glasno in umevno prebral in ponovil, in potem so na povelje učitelja vsi tiho, pazljivo in pridno rajtati ali računiti jeli. Čez nekoliko minut vzdigne eden roko ter pravi: „Godna je!“ Kmaló dá več njih ravno to znamenje; in poslednjič ko je večina tako znamenje dala. ukaže učitelj enimu, de naj mu izdelk pové, in vpraša druge: Je li prav? Kdor je enak izdelk imel, je odgovoril, de je. Poslednjič so nekteri dani račun glasno izpeljali. Neki učenc v nervi klopi je račun nekoliko pozneje dokončal ko njegov sosed, in je moral svoj sedež z njem spremeniti. Grenke solze je točil! — Ves čas, kar smo v šoli bili, se revež ni upal, očí povzdignuti. To se pač pravi občutlej častí obujati.

Ko je po pretočeni prvi uri zvonček zapel, so vsi tabelce na stran položili, in ko so jim jo ukazalo, po dva in dva iz sobe šli. Prva dva sta peljala počasi celó versto na eni strani prostorniga mostovža do odstopov, ki jih je četero bilo; in komar je treba bilo, je iz verste stopil in svojo potrebo opravil šel (takih pa je bilo prav malo); drugi pa so se po molim naprej pomikali, in na drugi strani mostovža spet v šolsko sobo, vsak na svoje mesto, šli. To je terpelo kakih 10 minut in se nam je prav pristojno zdelo, ker se také dvojini

namen doseže. Otroci se nekoliko sprehodijo, še potem ložeje sedé, in ne tekaajo vedno k potrobi, kar je večkrat le slaba navada in rapénost, ki poduk moti. Šolska soba ni bila prepolna; čez šesdeset učencev ne smé v nobenim redov biti, in ravno toliko jih je tukaj bilo; toče čez deseti dol jih tudi ne smé konce léta znostati, vsi drugi morajo také izurjeni biti, de zamorejo v vikši red prestopiti, kar so v ti učilnici sploh zgoči.

Iz tega reda smo šli v prazno, le z klopmi in z nekim visokojim stolom provideno sobo. V to sobo peljejo o svojim času otroke po različnosti redov h keršanskimu nauku. Tudi to je prav pametno, zakaj v navadni šolski sobi bi spomin poprejsnih predmetov poduka in šo clo šolska priprava učence motila, de bi svetosti keršanskiga nauka nič kaj živo ne občutili; prestop v drugo, prazno in priprosto sobo jih pa také prevzame, de keršanski nauk kolikor morejo, pazljivo poslušajo, in de ga — kar tudi je — za važnišiga in boljšiga imajo, ko druge predmete šolskiga poduka.

Potem smo se v nižji razdelk perviga reda podali. Učitelj, gospod Naf, je ravno otroke ogledovati in podobne delati učil. Otroci so imeli kamnate tabele pred seboj, učitelj je s palčico na črni tabli na stori kazal, v katerim kotu naj piko naredé, in kako naj iz njih, čerte risáje in jih zvezáje, tri- in štirikotnike napravijo. Napravili so to podobo

in scer tabele:

Narprej so naredili štiri poglavne pike, potem so jih s čertami zvezali, de so četerovogelnik ali štirikotnik

dobili; v tem so sredo poiskali

in v nji piko naredili „“; vse štiri čerte so napol

razdelili; do pike na sredi so od zgoraj jol

čerte narisali, in poslednjič čerte od srednje

pike do spodnjih pik. Nazadnje so še tri- in

štirikotnike štoli in še čez-nje pomenkovali.

V drugih redih nismo nič posebniga našli. Dekleta učé v šolskih predmetih učitelji kakor fante, za poduk v rokodelih pa ima šola dve plačeni učiteljci. Tudi za ženske dela ima učilnica posebno prostorno sobo, kamor dekleta k delu v ravno takim redú spremljajo, kakor učence h keršanskimu nauku.

Veselj je bilo viditi kako so nas učenci po dokončani šoli prijazno pozdravljali, nam pricerčno roko podajali, in tiho, pokojno in v lepim redú domu šli. Prijatelj otrok in detovoditelj kaj takiga nikdar ne pozabi.

(Dajc)

Iz Bossnetov. M. verzgovora.

Postov. M. Verz.

(Dalje.)

Koliko je modroslovje gerško državo ohraniti pomagalo, ni verjeti. Bolj ko so bili ti narodi svobodni, bolj je bilo treba med njimi pravila zadržanja in družstva na dohze podlage vstenoiti. Pitagora, Tales, Anaksagora, Sokrat, Arkita, Platon, Ksenofon, Aristotelj in neskončno drugih so Greccjo s takimi lepimi pravili napolnili. Bilo je tudi vertiglavcov, ki so si imeli modroslovcev dajali; tode tisti, kterim so sledili, so učili posamesen korist in še clo življenje občinmu koristu in blaženosti države darovali; in to je bilo nar splošnihi pravilo modroslovcev, de je treba ali od občnih opravil odstopiti, ali pri njih le na občni korist gledati. Čemu od modroslovcev govoriti? Se pesniki, ki so bili v rokah vsih ljudi, so jih že bolj učili ko kratkočasli. Nar imenitnihi pridobitelj je imel učitelja Homera, ki ga je prav vladati učil. Ta veliki pesnik je ravno tako prav vbogati, kakor dober državljan biti učil. On in tulikanj drugih pesnikov, kterih dela so ravno tako resnobne, kakor vgodne, čislajo je umetnosti, ki so cloveškemu življenju koristne, dihaajo le občni prid, domovino, državto in čudno izobrazbenost, ki smo jo razložili.

Ko je Greccja, tako zrejena, nezelnost, lišp in lepoto Azijanov, ženski lepoti podobno, vidila, jih je le zaničevala. Njih vlada pa, ki ni imela drugačiga pravila ko knezovo, samovoljno gospodinjstvo vsih, še nar sveteljši postav, jim je bila gnjusoba, in kar je vsa Greccja nar bolj sovražila, so bili divjaki.

Tega sovražstva so se Gerki že v prvih časih navzeli, in bilo jim je ko prirajeno¹⁾. Kar je posebno delalo, de so Homerove pesme ljubili, je bilo, de je zmage in dobitve Greccje čez Azijo prepeval. Na azijski strani je bila Venera, to če reči, radosti, slepe ljubczni in mehkuznost: na gerški strani so bili Junona, to se pravi, resnoba in zakonska ljubezben, Merkurij s zgornjostvo, Jupiter in politiška modrost. Na azijski strani je bil Mars silen in divjški, namreč vojska serdito peljana: na gerški strani je bila Palada, namreč vojska umetnost in hrabrost, ki jo je razum vladal. Od tistiga časa je Greccja vedno menila, de razumnost in pravi pogum sta nje naravni delež: ni mogla trpeti, de si jo je Azija podvrčeli mislila; in ko bi se bila temu jarmu podvergla, bi bila menila, de podvrče krepost sladnosti, duh telesu, in resničen pogum nesmetni moči, ki je le v množici obstala.

Greccja je bila polna takih občutljivcov, ko sta jo Darij, Histaspov sin, in Iskrtas z armadami napadla, ki so bile tako nezmerne, de se je njih velikost zmišljenja zdela. Pri ti prici se vsak svojo svobodnost braniti pripravja. Desiravno so bile vse gerške mesta ljudovladje, jih je občni prid zedimil, in ni jim bilo družiga nar ko viditi, kdo bo več za občni prid storil. Atenčanin ni bilo nič, svoje mesto oropati in požgati pustiti; in potem ko so bili svoje starike in svoje žene z otroci otehi, so vse kar je zamogo orožje nositi, na ladje spravili. Perzjansko armado v nekakim težavnim kraju kake dni vstavili in ji občutiti dati, kaj je Greccja, je hilelo peršeče Lake-demončanov s svojima kraljev v gotovo smert, umiraje zadovoljnih, de so svoji domovini neskončno število divjkov darovali, in de so svojim sodeželjanom izgled neizrekive prederznosti dali. Takim armadam in takim ponašanju nasproti je bila Perzija slaba, in je v svojo škodo večkrat poskusila, koliko vrednost čez množico in zmešnjavo, in koliko umetno vladna hrabrost čez slepo silo zamoro.

Tolikokrat premagani Perzli ni drugačiga ostalo ko med Gerke razperljaje zanejali, in pri stanu, v kterim so se po svojih zmagnih znajhili, je bila lahka. Kakor jih je strah zedinjenje držal, tako je zmaga in zaupljivost edinst raztergala²⁾. Vajeni, se bojuvati in zmagati, so se, ko so menili, de se jim ni perzjanske mogočnosti več bati, eni zoper druge obrneli. Pa ta stan Gerkov in skrivnost perzjanske politike je treba nekoliko bolj razložiti.

Med vsimi ljudovladjiami, iz kterih jo Gerško obstalo, sto Aténska in Lakedemonska brez primere nar poglavitni bilo. Ne more se več duha imeti ko ga je Aten, no več moči, ko je je Lakedemon imel. Aten je hotel radosti: v Lakedemonu je bilo življenje terdo in delavno. Obá sta slavo in svobodnost ljubila: tode v Atenu so je svobodnost naravno in razvuzdanost negnivala; in v Lakedemonu po ostrih postavah okratena je tolikanj več iskala gospodovaje se na zvuajn širiti, kolikor več se je od znotraj zatirala.

Tudi Aten je hotel gospodovati, pa po drugim načinu: s slavo se je dobiček mešal. Njegovi mestjanji so bili jaki v brodniski umetnosti; in morje, kjer je gospodoval, ga je bilo obogatilo. Gospodar vse kupčije sam ostati, si je hotel vse podvrčeti; in njegove bogatije, ki so to željo v njemu vaele, so mu tudi pomagale jo dopolniti. Lakedemon je nasproti denar zaničeval. Ker so vse njegove postavte na to šle, iz njega vojska ljudovladjo napravili, je le slava orožja duh njegovih mestjanov mikala. Ponatono tedaj je hotel gospodovati; in bolj ko se je čez dobiček povzdignil, bolj se je čistilježnosti vdal.

Lakedemon je bil pri svojim vredenim življenju terden v svojih vodilih in v svojih naménih. Aten je bil bolj čverst, in ljudstvo je v njemu preveč gospodarilo: androslovje in poslave so pri tako bistrh glavah res veliko lepiga sadu prinesle; tode sama pamet ni bila v stanu jih berzdati. Neki modri Atenčan³⁾, ki je natoro svoje dežele dobro poznal, nas uči, de strah je bil tem preveč čverstim in preveč sploznim duham potreben: in de, potem ko jih je Salaminska zmaga zoper Perzijane zagotovila, jih ni bilo moč več vladati.

Dve reči ste jih takrat pogubile; slava njih lepih djanj in mačnje, de so varni. Gosposke se niso več poslušale; in kakor je Perzija zastran prevelike podložnosti žalovala, tako je Aten, pravi Platon, zleze razvuzdane svobodnosti občutil.

Veliki ljudovladji, tolikanj nasproti v svojih segh in v svojim ponašanju, ste v namenu, ki ste ga, si vsvo Greccjo podvrčeli, imele, ena drugo overale; tako de ste si bile vedno sovražnici se bolj zavolj nasprotnosti svojih koriste, ko zavolj nezložnosti svojih term.

Gerške mesta niso hotle gospodovaje na ene ne druge; zaskaj verh tega, de je vsako želelo svojo svobodnost ohraniti, jim je gospodovaje teh dveh ljudovladj preveč zoperno bilo.

Lakedemsko je bilo terdo: v njegovim narodu se je nekaj divjega vidilo⁴⁾. Preojstra vlada in preveč delavno življenje je delalo v njemu duhe preobšabne, preojstre in prvospodovavne: verh tega se je bilo treba pripraviti, nkdar v pokoju biti pod oblasjo mesta, ki je bilo za vojsko napravljeno, in ki se je le, jo neprenehama napredovaje, ohraniti moglo⁵⁾. Tako so hotli Lakedemončani gospodovati, in vse se je balo, de bi ne gospodovali⁶⁾.

Atenčani so bili naravno pohlevni in priljudni⁷⁾. Nič prijateljsiga ni bilo viditi, ko njih mesto, kjer so bile vedno gosti in igre; kjer so bistrumost, svobodnost in strasti vsak dan kaj novoga viditi dajale. Pa njih nestenovitno ponašanje ni bilo njih družbenikam včas, in njih podložnim še bolj neprenesljivo. Treba je bilo obotnosti naphnjega ljudstva trpeti, kar je po Platonu še škodljiviji, ko abotnosti kneza skazženiga s prilizovanjem.

Ti mesti niste Greccje v pokoju pustile. Vidili ste peloponeško vojsko in druge, ki jih je vselej lakedemonska in atenska zavidljivost ali vnela ali redila: tode zavidljivost, ki je Greccjo kalila. Jo je nekako zderzavala, in ji branila v podložnost ene ali druge tch ljudovladj pasti.

Perzjani so ta stan Greccje kmalo zapazili. Vsa skrivnost njih politike je bila tedaj, zavidljivost podpirati in razperljivo rediti. Lakedemon, ki jo bil Castilinkomisi, je bil prvi kriv, de so se v gerško reči mešali. Mešali so se va-njo z namunam, gospodarij vsiga naroda postati: in skerbi, Gerke eno po drugih oslabiti, so le hipa, vse skupej potreti, čakali.

¹⁾ Plat. de leg. III.

²⁾ Arist. polit. VIII, 4.

³⁾ Ibid. VII, 14.

⁴⁾ Xenoph. de rep. Lac.

⁵⁾ Plat. de rep. VIII.

¹⁾ Isocr. paneg.

²⁾ Plat. de leg. III.

Gerško mesta so v svojih vojskah že lo na perzijskiga kralja gledale, ki so ga velikiga kralja, ali s posebnostjo kralja imenovale, kakor de bi so že med povrženo ščilo?*)

Pa ni bilo mogoče, do bi so stari duh Grecijo zbudil no bil, prej ko so v sužnost in divjkan v roke padli. Majhni gerški kralji so pričeli se temu velikmu kralju zoperstaviti in njegovo kraljestvo razdovati. Z majhno, tode v vrednosti, ki samo jo vidili, zrejeno armado je Agezavil, lakedomonski kralj, Perzjane v mali Aziji v trepet pripravil**), in pokazal, de jih je premagati mogoče. Lo razpertijo Grecijo se njegove pridobitve vsilile.

O toh časih so se prigidilo, do se je mlajši Kir zoper Artakserksa, svojiga brata, spuntal. V svojih trumah jo imel deset jezerov Gerkov, kterih samih v splošni premagi njegove armade ni bilo moč premagati. V bitvi, in kakor pravijo, po lastni Artakserksovi roki je bil umorjen. Naši Gerki so bili brez varha vsred Perzijanov in blizo Babilona: vender jih ni mogel zmagovav Artakserks ne napraviti, de bi bili orožje prostovoljno položili, no jih k temu prisilili; predrzno so sklenili z orožjem v rokah skup čez celo njegovo kraljestvo predrti, de bi v svojo domovino nazaj prisli, in ta sklep so izpeljali. Takrat vidi vsa Grecija bolj ko kedaj prej, de ne premagljivo vojaštvo redi, ktericu se mora vse vdati, in de le njeno razpertijo so jo sovražniku, preslabimu ji zoperstati, ko bi zedinjena bila, podvrčati moglo.

Filip, makedonski kralj, onako umen in hraber, je pripomočke, ki mu jih je zoper toliko rzdejenih mest in ljudovladij kraljestvo, res de majhno, tode zedinjeno, in kjer jo kraljeva oblast samovoljna bila, dajalo, tako dobro obračal, de jo nezdaje nekoliko po umetnosti, nekoliko po sili v Grecii narmogočnejši postal, in vse Gerke prisilil, se pod njegovimi zastavami zoper obnega sovražnika vzdigniti. V tih okolišnih je bil umorjen: pa Aleksander njegov sin mu je v kraljestvu in v naménih nasledoval.

Najdel jo Makedonjane ne samo vojske vjane, temuži zmagovavne, in po toliko srečnih izidih v hrabrosti in v vrednosti skoraj ravno toliko verh drugih Gerkov, kolikor so drugi Gerki verh Perzijanov in verh njim enakih bili.

Darij, ki je o njegovim časih v Persii kraljeval, je bil pravičen, hraber, velikodušen, svojim ljudstvom všeč, in ni mu manjkalo no uma ne serdnosti, svoje naméne izpeljal. Pa če ga Aleksandru primerito, njegov um ti bistri, visoki glavi: njegovo hrabrost visokosti in terdnosti tega nepremagljiva poguma, ki so ga zaderžali le vncualni: ti neizmorni gorečnost, svoje ime vsak dan bolj povikasti, po kteri je za narmanjši privržeč slave več maral, ko za vse nevarnosti, za vse trudo in za jezar smerti; poslednjic ti zaupljivosti, po kteri je v dan svojiga serca čutil, de se mu kakor človeka, ki ga je bila osoda čez druge povzdignila, vse vdati mora; zaupljivosti, s ktero ni lo svoje vojskovodje, temuži tudi svoje narslabejši vojske navdal, in jih tako čez težave in čez same sebe povzdignil: tole lahko sodili, kteri nju jo zmagati moral. In ako tem rečem so prunosti Gerkov in Makedončanov čez njih sovražnika pridružito, bole obstali, de Perzija, ki so jo taki junaki in tako armade napadli, se ni mogla več vbrniti, gospodnja spremeniti. Tako bole tudi najdli, kar je kraljestvo Perzijanov razjalo in kar je Aleksandrovo povzdignilo.

Zmago mu polajšali, se je prigidilo, de je Perzija zo tistiga vojskovodja, kteriga samiga je zamogla Gerkam nasproti postaviti, zgubila, namreč Memnona Rodijana**). Dokler je Aleksander tako slovečiga vojskovodja nasproti imel, se jo smel hvaliti, de jo sovražnika sebe vredniga premagal. Namest Gerke s splošno bitvo napasti, je hotel Memnon, de naj so jim vsi prehodi zabranijo, de naj so jim živeč odreže, de naj se doma napadejo, in de naj so s krepkim napadom pristiljo, vrniti se svojo domovino braniti. Aleksander je to prevedil, in trume, ki jih je bil Antipatru pustil, so bile zadosti, Grecijo varvali. Pa njegova sreča ga je nenkrat to zadergo rešila. V začetku nekiga početja, ki je že vsi Grecii nepokoj delalo, jo Memnon umrl, in Aleksander je vse pod noge spravil.

Ta knez jo svoj vhod v Babilon s tako slovesnostjo deržal, ki je vse presejala, kar je svot kedaj takiga vidili: in, potem ko je Grecijo mašoval, putem ko jo z neverjetno litrosijo vse doželo perzijskiga gospodovanja podvrgeč, je šel, svoje novo kraljestvo od svih strani zagoloviti, ali marveč svojo častželjnost nasiliti, in svojo ime slovesniš od Balavikosa storiti, v Indijo, kjer je svoje pridobitve dalje ko ta inenitni premagovavec pognal. Pa on, ki ga niso no pušave, ne rčke, no goro vstaviti moglo, je bil prisilen se svojim nevoljnim vojakom vdati, ki so počitka od njega terjali. Prisilen s krasnimi spominiki, ki jih je na Arasovih bregih zapustil, se zadovoljil, je svoje armado po drugi cesti, ko je bil prisel, nazaj peljal, in je vse doželo, ki jih jo na svoji poti najdel, vkrotil. Ne kakor pridobitelj, temuž kakor Bog je v Babilon nazaj prisel, in vse so ga je bilo in ga spoštovalo.

Pa ta strahovita deržava, ki jo jo bil pridobil, ni dalje terpela ko njegovo življenje, ki je bilo zelo kratko. Tri in trideset let star, vsred nar obširnih naméhov, ki jih je kuki človek kedaj imel, poln nar pravičniga upanja srečniga izida, je umrl brez de bi veselo imel, svoje reči vstanoviti, zapustivši pripristiga brata in majhno otroke, ki niso bili v stanu toliko teže zderževati. Pa narhujši za njegovo hišo in za njegovo deržavo jo bilo, de jo vojskovodje zapustili, ki jih je bil le po časti in po vsjki hrepneti naučil. Pravilil je koliki razvuzdanosti se bodo vdali, kadar ne bo njega več na svétu: jih v rodu deržati, in od strahu, de bi njegove besede ne overgli, so ni upal no svojiga naslednika, no oskerbitelja svojih otrok imenovati; lo to jo prepovedal, do lodo njegovi prijatelji njegovo pogrebšino s kervavimi hoji obhajali, in je v čvrti svojih let dožlo izidilim poln zalostnih priilik zmešnjave, ki je imela po njegovi smerti slediti.

Vresnici, vidili ste razdelitev njegove deržave in strašno pogubo njegove hiše: njegovo staro kraljestvo Makedonija, ki so ga njegovi dedje zo tolikanj stolditj imeli, jo bilo ko presto nasledstvo od svih strani napadeno; in poicm ko je dolgo časa nar mogočnejšimu v rop bilo, je poslednjic v drugo družino prešlo. Tako je bil ta veliki pridobitelj, nar inenitniš in nar svitljejši, ki je kedaj bil, zadnji kralj svoje rodovine. Ko bi bil v Makedoniji v miru ostal, bi veličost njegove deržave njegovih vojskovodjev mitala no bila, in lahko bi bil kraljestvo svojih dedov svojim otrokam zapustil; pa ker je bil premoženoč, je bil uzrok pogube svih svojih: in glejte, to je bil sad tolikanj pridobitev.

Njegova smert jo bila edini uzrok to velike projekcije: zakaj v njegovo slavo jo treba reči, de če je bil kedaj kuki človek v stanu tako veliko, desiravno še lo vnovič pridobljeno deržavo zderževati, je bil brez dvoma Aleksander, ker jo imel ravno toliko glave ko poguma. Ne smemo tedaj njegovim pregreškam, desiravno jo velike storil, pada njegovo družino pripisati, temuž le umerjočnosti; če nočemo raji reči, de človek njegove terme, in ki ga je njegova častželjnost vedno pričeljal naganjala, ni ne bil nikdar časa najjol, reči vstanoviti.

Temu naj bo kakor hoče, iz njegoviga izgleda vidimo, de verh napúnosti, ki bi jih ljudje popraviti zamogli, namreč tistih, ki jih po naglosti ali po nevednosti storé, je človeškim namenam nekakal slabost neodločljivo pridruženo, ki ji ni pomagati; namreč umerjočnost. Po nji zamora v lipu vse pasti: kar nas obstati sili, de kakor jo poginljivost človeških reči njih nar notrajniš, če smem tako reči, in nar neodločljivši pomanjkanje: tako je, kdor zna deržavo ohraniti i vtrditi, viši stopnjo modrosti doseget, ko kdor zna pridobiti in v bojih zmagati.

Ni treba de vam na tanjko razlagam, kar jo kraljestva, ki so se bile iz kosov Aleksandrovo deržavo osnovale, namreč sirijansko, makedonsko in egipčansko pogubilo: občni uzrok njih pogube je, do so bile prisilene, so veči moči, namreč samski moči vdati. Čo bi pa vender hotli zadnji stan tih samovladij pregledati, bi perva uzroka njih pada lahko našli; in bi vidili verh drugih reči, de nar mogočnejši svih, namreč sirijanska, je, potem ko jo jo bila mehkuznost in gizdost naroda omajela, poslednjic smertni vdar po razpertii svojih knezov prejala.

*) Hist. de leg. III. loc. pauc. etc.
 **) Polyb. lib. 3. cap. 6.
 **) Diod. XVII. sect. 1.

RUNSKA DERŽAVA.

Na zadnje smo prišli do velike države, ki je vse deržave na svetu počela, iz ktere so naraveli kraljevstva sveta, na katerim prebivamo, izšlo, ktere postava še spoštujemo, in ktero nam je zatorej bolj poznati treba ko vse drugo deržavo. Lahko zapopadete, Veličinski Gospod, de od rimske deržave govornik: nje dolgo in spomina vredno zgodovino ste v celim njenim nasledku vidili.

Fa de urozke povzdigje Rima in velikih prememb, ki so se v njegovi deržavi prigodile, popolnoma razumite, pregledjte pazljivo z rimskimi begami vred čase, iz kterih vse omaje te obširne deržave izhajajo.

Med vsimi ljudstvi sveta je bilo rimsko ljudstvo nar ponosniši in nar prederziši, tode zraven nar vrednejši v svojih vodilih, nar previdniši, nar delavniši in poslednjič nar poterpejliši.

Iz vsiga tega se je napravilo nar boljši vojaštvo, in nar previdniši, nar stanovitiši in nar nasledniši politiki, ki je kednj bila.

Jedro Rimljuna je bila, do tako rečem, ljubezen do njegove svobodnosti in do njegove domovine; zavolj ene teh reči je drugo ljubil; zakaj ker je svojo svobodnost ljubil, je ljubil tudi svojo domovino, ko mater, ki ga je v tako velikodušnih, ko svobodnih občutejih rodila.

Pod imenam svobodnosti so si Rimljani z Gerki vred, neki stau mislili, v kterim ni bil nihče nikomur podložen, ko postavi, in v kterim je postava mogočnejši bila ko ljudje.

Sicer, desiravno se je bil Rim pod Kraljevo vlado osnoval, je se clo pod kralji tako svobodnost imel, ki se vredeni samovladiti nič kaj ne pristoj; zakaj verh tega, de so se kralji volili, in de jih je vse ljudstvo volilo, je zhranimo ljudstvo tudi šlo, postave poterdili in mir ali vojsko skleniti: tudi se je večkrat primerilo, de so kralji viksi sodbo ljudstvu izročili; priča nam je Tulj Hostilij, kteri je Horacijus ljudstvu soditi dal, ko se ga obdanja s časjo, de je bil Kurijacije premagal, in s sramoto, de je bil svojo sestro umoril, ni upal, ne obsoditi ne odvzeti. Tako so kralji prav za prav le vsedje čez armade, oblast postavne zbere sklicovali, v njih opravila predpognati, postave zderževati, in občne sklepe izpeljevati imeli.

Ko je bil Servij Tulj, kakor ste vidili, sklenil, Rim v ljudovladju spreobnerti, je v te tolikanj svobodnimo ljudstvu ljubezen do svobodnosti pomozil; in iz tega zamorete soditi, kolikanj so je Rimljani, potem ko so je bili pod svojimi konsulji vse okusili, pri sercu imeli.

Cloveka še groza obide, ko v zgodovinah žalostno stanovitnost konsulja Bruta vidi, ki je pred svojimi očmi svoja dva sina umoril dal, ki sta se bila gluhim zvjazcem, ki so jih Tarkviniji v Rimu počenjali, se spet v gospodovanju vstanoviti, zapeljati dala. Kolikanj je bilo ljudstvo v ljubezni do svobodnosti poterjeno, ko ja tega ojstriga konsulja svojo lastno družino svobodnosti darovali vidilo!

Ni se več čuditi, če so se v Rimu prizadete bližnjih ljudstev, ki so se pregnane Tarkvinijo spet vstanoviti namerile bile, zanicvale¹⁾. Zastoj jih je kralj Porsena pod svojo brambo vzel: Rimljani, že skoraj izstradani, so mu s svojo stanovitnostjo na znanje dali, de hočejo saj svobodno umreti. Ljudstvo je so stanovitiši bilo ko Senat, in ves Rim je temu mogočnimo kralju, ki ga je bil že do konca dognal, povedat poslal, de naj ncha se za Tarkvinije poganjati, ker po sklepu, za svojo svobodnost vse skusiti, bi rajši svoje sovravnike, ko svoje zatirovce sprejel²⁾. Porsena se je nad ponosnostjo tega ljudstva in nad več ko človeško prederzostjo nekterih posamesnih zavzel in sklenil, de naj Rimljani svobodnost, ki so jo znali tako dobro braniti, v miru vživajo.

Svobodnost jim je bila tedaj zaklad, ki so ga čez vse posvetne bogatjve čislali. Tudi so vidili, de v njih pričetku, in že precej dolgo v njih napredovanju ubožno za-je ni ne-sreč bil: mavel se jim je sredstvo svojo svobodnost bolj celo ohraniti zdelo, ker ni nič ne prostjšiga ne samosvojnišiga ko clovek, ki vč z malim živel, in ki svoje blije brez de

bi od pluje brambe in dobrotljivosti kaj pričakoval, le na svojo umčnost in na svojo delo zaslanja.

Taki so bili Rimljani. Živno rediti, zemljo obdelovati, sami sobi vse, kar so mogli, odtergati, od prihranjenja in od dela živeti: gletje, tako je bilo njih življenje; s tem so svojo družine redili, ki so jih enkih deli valili.

Ti Livij prav pravi, de ga je bilo nikdar ljudstva, pri kterim bi bile treznost, ali hranljivost ali ubožno dajjo v časti. Nar svitljisi Senatjori so se, če so le na vnanjo gleda, od kmetov malo ločili, in niso imeli slovesnosti in veličanstva ko le v občestvu in v Senatu. Sicer so se pri poljedelo in drugih skerbeh kmetička življenja najdi, ko so se iskali, de bi armade vodili. Taki izgledi so v rimski zgodovini gosti: Kurij i Fabricij, velika vojskovodja, ki sta Pira, tolikanj bogatiga kralja, premagala, sta imela le lončeno posodo; in uni, ki so mu Samnitični zlate in sreberne ponujali, je odgovoril, de ga ne vesel, jih imeti, temuč čez take gospodovati, ki jih imajo. Potem ko je bil zmagal in ljudovladje z ropam njenih sovravnikov obogalil, ni imel s čemur bi ga bili pokopali.

Ta zmernost je se o puniških vojskah terpela. O prvi se vidi Regula, vodja rimskih armad, od Senata slov terjati³⁾, de bi svojo pristavo odelat sel, ki je bila zapušena, kar ni doma bil. Po pogabi Kartage se še veliki izgledi prve pri-prostovi vidijo. Emilij Pavl, ki je občni zaklad z bogatim zakladom makedonskih kraljev pomozil, je živel po vodilih stare treznosti in je ubog umel. Numij, ko je Korint razpil, je bogatije tega bogatiga in sladniga mesta⁴⁾ le v prid občniga zaklada obrnil. Tako so se bogatjvo zanicvale! Nad zmernostjo in nedožlostjo rimskih vojskovodjev so se premagnajo ljudstva čudile.

Pri ti veliki ljubezni do ubožna niso vendar Rimljani za velikost in lepoto svojiga mesta ničesar zanemarili. Že od njih pričelka so občne dela take bile, de se jih Rima še pozneje, ko je že Gospodar svet bil, ni sramoval. Kapitolj, ki ga je bil Tarkvinij ošabni svedel, in tempelj, ki ga je v ti terdnjavi Jupiterja napravil, sta bila že takrat veličanstva nar viksigiga Boga in prihodne slave rimskiga ljudstva vredna⁵⁾. Vse drugo je bilo ti velikosti pristojno. Poglavni tempelj, terziša, kopelje, občni tergi, velike ceste, vodovodi, še clo mestni vodniki in odtoki so bili tako veličanski, de bi se neverjetno zdelo, ko bi nam tega vsi zgodobispatelj ne spričevali, in ostanki, ki jih vidimo, ne poterdili.

Kaj bom od slovesnih vžodov po zmagah, od šeg vere, od gledalšnih in drugih iger, ki so se ljudstvo dajale⁶⁾, vedel? Z eno besedo, vse kar je občnosti služilo, vse kar je ljudstvom velik zapopadek od njih občne domovine dati moglo, se je s tako potrato delalo, kakoršno je čas dopustil⁷⁾. Hranljivost je le v posamesnih hišah gospodovala: kdor je svoje dohodek množil in s svojo umetnostjo in s svojim delam svo je zemljiša rodovitniši delal, kdor je narboljši gospodar bil in sam sebi narveč pritergoval, je bil nar svobodnejši, nar mogočnejši in nar srečnejši čislal.

Takimu življenju ni nič bilo neznaniga ko mehkuznost. Vse se je mavel na drugo stran, namreč k terdoserčnosti nagnivalo. Tudi je zaderzanje Rimljanov ponatno nekaj ne le stroviga in ojstriga, temuč tudi divjiga in ogrozniga imelo. Tode ničesar niso zanemarili, sami sebe pod dobre postave pripraviti; in ljudstvo za svojo svobodnost nar iskreniši, ki ga je sveti kedaj vidil, je bilo v enkim času svojim gosposkam in postavnim oblastm nar podložniši.

Vojaštvo takiga ljudstva ni moglo drugači ko čudavredno biti, ker pri njem se je poleg terdniga poguma in poleg krepkih teles hitra in natanjšna vžbogitost najda.

Postave tega vojaštva so bile ojstre, pa potrebne. Zmaga je bila tistim, ki so jo zoper ukaz obili, nverna in dosti-krat smertna. Za življenje je šlo ne samo bežati, orožje položiti, svojo versto zapustiti, temuč tudi se brez poveljo voj-

¹⁾ Tit. Liv. ep. lib. 18.

²⁾ Cic. de of. II.

³⁾ Tit. Liv. I. 53, 55, 56; VI. 5. Dion. Hal. III. IV. Tac. hist. III, 72. Plin. XXXV, 15.

⁴⁾ Dion. Hal. VII.

⁵⁾ Ant. rom.

⁶⁾ Dion. Hal. lib. 5.

⁷⁾ Tit. Liv. II, 13, 15.

skovodja, tako reči, goniti in kolikor si boji omahovati. Kdor je pred sovražnikom orožje položil, kdor so je hotel rajt vjeti dati, ko slavno za domovino umreli, so ga vse pomoči neverdniga sodili. Vjeti se nevedno niso več med mestjane šteli, in se sovražnikom kakor od ljudovladje odsekani udje pustili. Pri Floru in pri Ciceronu¹⁾ ste vidili zgodbo Regula, ki jo v pogubo svojega lastnega življenja Senatu svetoval, vjete Kartaginjanom pustili. O vojski a Hanibalom²⁾ in o zgrubljeni bitvi pri Kanah, to je, o času, ko je po tolikanj izgubih opasnemu Rimu vojakov narbolj manjkalo, je Senat zoper svoje navado rajt osem jezerov sužnjev orožil, ko de bi bil osem jezerov Rimljanov odkupil, ki bi mu ne bili vsjje prišli, ko novo vojštvo, ki ga je bilo treba napraviti³⁾. Pa v silii se je bolj, ko sicer kedaj, kakor nepremeljiva postava vstanovilo, de rimski vojak mora ali zmagati ali umreti.

Po tem vodilo so se rimske armade, desiravno razkropljeno in prederete, bojevale in do zadnjega zedinovale; in mod Rimljani so najde, kakor Salustij opomni⁴⁾ več ljudi kazanih, de so se brez povelje bili, ko de so peto pobrali in bežali: treba, de je bolj pogum overati ko maloserčnost spodbadati tega bilo.

Š hrabrostjo so razumnost in znanjivost zedinovali. Verh tega, do so bili sami na sebi delavni in umetni, so vsr kar so pri drugih ljudstvih za staje (tabre), za ređe boje, še clo za orožje, z eno besedo za polajšanje napada in brambe pristojniga vidili, si čudno v prid obrerniti znali. Pri Salustiju in pri drugih pisateljih ste vidili kar so se Rimljani od svojih sosedov (bližnjih) in še clo od svojih sovražnikov naučili. Kdo ne vé, de so se od Kartaginjanov ladje, s kterimi so jih otepli, tesati naučili, in poslednjeje de so pri vsih, jim znanih narodih vzeli, s čemur jih vse preklositi?

V resnici je gotovo, kakor sami obstoje, de so Galijani, kar telesno moč zadene, čez-nje, in kar pogum tiče, ne pod njimi bili. Polibij⁵⁾ nam dokaze, de v nekim razsodjivim spertju so Galijani, sicer na število močnejši, več prederznosti skazali ko Rimljani, desiravno so zlo prederzni bili; in vender vidimo, de so v ravno temu spertju Rimljani, v vsim drugim slabejši. Galijane premagali, zato ker so boljši orožje zbrati, se v boljši red uvertiti in si v bitvi čas bolj v prid obrerniti znali. To hote ščasom bolj na tanjko pri Polibiju viditi mogli, in vi sami ste v Cezarjevem razlaganju dostikrat zapazili, de Rimljani, ko jih je ta veliki moč vodil, so si Galijane še bolj z ročnostjo vojske umetnost ko s hrabrostjo podvergi.

Makedončani, tolikanj iskreni, stari red svojiga vojštva, ki sta ga bila Filip in Aleksander napravila, ohraniti, so menili, de njih vojni red (Phalanx) je nepremagljiv, in se niso mogli prepričati, de bi cloveški um v stanu bil, kaj ternejšiga najjidi. Vender sta nam ravno Polibij, in za-njem Tit Livij⁶⁾ pokazala, de, ako se le natora rimskih in makedonskih armad premisli, so moralo poslednje na zadnje tepene biti, za to ker makedonski vojni red, ki je velika, štirvoglata, na vsih krajih zlo gosta truma bil, se je le clo premikati mogel, ko je nasproti rimska, v majhne trupe razdeljena armada k vsakovrstnim premaklejem unisri in pripraviti bila.

Rimljani so todaj ali umetnost znanjidi, ali so je saj kmalo naučili, armade v več bataljunov in skvadronov razdeliti in založne (k pomoči prihranjene) trupe napraviti, kterih premikljo so tolikanj pripravni odganjati ali podpirati, kar so na kaki strani omaja. Naj gr makedonski red nad tako zastopljeno trumo; ta velika in okorna stroga bo armadi, na katero bo z vsr svojo težo padla, res strasna; pa, kakor Polibij pravi, ne more svoje ponatorne lastnosti, namreč svojo tordnosti in svojo gostosti dolgo ohraniti, ker ji je pristojniga in, tako reči, nalaš pripravljajega prostora treba, in če ga ne najde, sama sebe overa, ali so marveč s svojim lastnim premikanjem zlomi; verh tega se ne more, ko se je enkrat prederla, več zediniti. Rimska armada, v svojo majhne trupe

razdeljena, si nasproti vse kraje v prid obrerne, in se po njih ravna: so zedini ali razdeli kakor so hoče; lahko so razsnuje in se brez težavo zedini; je pripravna za oddelke, za snidke, za vsakovrstno spremembo in razsnutko, ki jih ali cela ali v delih, kakor je treba, peljuje; na kratko ona ima več različne gibnosti in zatorje več djavnosti in več moči kn makedonski red. Sklenite tedaj s Polibijem, de tak vojni rod so ji je vdati morali, in Makedonija je premagana bila.

Veselo je, Veličestni gospod, vam od teh reči govoriti, v kterih so vas jaki učitelji tako dobro podučili, in ki jih na povelje Ludoviga Velikiga čudo čudno peljevali vidite, de ne vé, če je rimsko vojštvo kedaj kaj lrpšiga imelo. Tukaj pa se nočom s francoskim vojštvem spreti, zadovoljen sim, de ste vidili, de rimsko vojštvo, naj se glada na znanost, svoje koriste zagotovili, ali naj se premisli njegova silna ojrnost, vse vojskine rode ohraniti, je vsr deleč presegel, kar se je v poprejšnih stolidjih vidilo.

Po Makedoniji ni treba več vam od Greccije govoriti: vidili ste, de je Makedonija čez-njo gospodovala, in tako vas ona uč čez drugo soditi. Aten ni po Aleksandrovih časih nič posebniga storil. Etojčani, ki so v različnih vojskah pomesti, so bili več nevoljivosti ko svobodni, in več dljvi ko hrabri. Lakodemon so je zadnjikrat k vojski posilil, ko je Ktemena imel, in Ahajska zveza, ko je Filopomena rodila. Rim so ni s tema velikiima vojskovodjema bojeval; tole poslednjeje, ki je o času Hanibala in Scipiona živel, je, vidisi Rimljane v Makedonij ponafati se, prav sodil, de svobodnost Greccije umira, in de ji več družiga ne ostane, ko dobo svojiga pada odlašati.

Tako so se nar bolj vojskalo ljudstva Rimljanom vdale. Rimljani so premagali v Galijanih serčnost, v Gerkih serčnost, in umetnost, in v Hanibalu vse, kar nar zvitejši ponašanje podpira; tako de slavi njih vojštva ni bilo nikdar nič enaliga.

Tudi niso v vsi svoji vladi nicesar imeli, česar bi se bili tolikanj hvalili, ko svoje vojske uredenosti: vselej so je po podlago svoje derzave čislali. Vojskalo uredenost je perva reč, ki se je v njih derzavi prikazala, in zadnja, ki je so iz nje zgubila; tako terdno je bila z vstavo njih ljudovladje vezavana.

Ena nar lepših reči rimskiga vojštva je bila, de se ni izšnjava hrabrost hvalila. Vodla nečimerne časti, ki so med nami tolikanj ljudi pogubile, temu slavo tolikanj željinu narodu še znane niso bile. Od Scipiona in Cezara, dveh nar pervih in nar hrabriših vojakov, ki so jih Rimljani imeli; pravijo, de se nista nikdar v nevarnost podala, ko s premišljenostjo in ko je to velika sila terjela. Od vojskovodja, ki ni spoznal vedel, s koliko skerbo je dolžan sam sebe ohraniti⁷⁾ so se ni nič dobrega pričakovalo, in djanja posebne prederznosti so se za pravo potrebo hranile. Rimljani niso hoteli ne nepriстойno prederznih bojov, ne preveč keravih zmag; tako de ni bilo nič prederznijšiga in zraven nič pazljivijšiga ko rimske armade.

Pa ker ni zadosti, vojsko znati, če so je ne vé mo dro o pravim času zaceti, in notrajno derzavo v dobrih redih deržati, vam je treba še globoko politiko rimskiga Senata dokazati. Če se v srečnih časih ljudovladje pregleda, ga ni bilo nikdar družiga, ki bi bilo reči martirjivši, skrivniši, z veči previdjivostjo, v obilnih slodih, in z veči gorečnostjo za občni prid opravljalo.

Sveti Duh je blagovolil to v bukvalh Makabejev znamenovati, in visoko razumnost in krepke sklepe tega modriga družiga pohvaliti⁸⁾, v kterim si ni ničie oblasti dajal ko po pameti, in v kterim so bili vsi udje brez osebnosti in brez zavjdivjivosti za občni korist vneli.

Od njegove tajnovnosti nam dá Tit Livij svitel izgled⁹⁾. Ko so vojsko zoper Perzija napravljali, je Evmen pergamski kralj, sovražnik tega kuzca, v Rim prišel, so s Senatam zoper njega zvezat. V polnim zboru je svoje naklone predložil, in ta reč je po glasovih zbora, ki je iz tri sto možov obstal, sklc-

¹⁾ Cic. de off. III, Florus II, 2.

²⁾ Polyb. VI, 56. — Tit. Liv. XXII, 57, 58.

³⁾ Salust. de bello Cat. 9.

⁴⁾ Cicero de off. III.

⁵⁾ Polyb. II, 28 et sequent.

⁶⁾ Polyb. XVII in excerpt. c. 24 et seq. Tit. Liv. IX, 19; XXXI, 39 etc.

⁷⁾ Plat. in Philop.

⁸⁾ Polyb. X, 43.

⁹⁾ Ibid. 29.

¹⁰⁾ I. Mach. IIII, 15, 16.

¹¹⁾ Tit. Liv. XLII, 14.

nila. Kdo bi verjel, da so je skrivnost ohranila, in da se ni od sklepa nikdar nič zvedilo, ko štiri lida pozneje, ko je vojska že dokončana bila. Nar čudniši jo pa, da je Perzej v Rimu postlane imel, da bi na Evmena pazili. Vse mesta Grecijo in Azije, ki so se bala v to vojsko zapleteno bito, so bilo tudi svoje poslane, in vsi skup so iskali reči tolikanj nasledka zvedili. V sred tolikanj umetnih opravilnikov ni Senat do sebe dal. Skrivnost ohraniti ni bilo treba nikdar kaznen, ne pjadništva s ptujimi pod ostrih kazni prepovedati: skrivnost so je sama in s svojo lastno važnostjo pripravočevala.

Čudna reč je, v zoderzanju Rima vidili, da je ljudstvo na Senat zmiraj s zavidičnostjo gledalo, in mu pri vsim tem o velikih priložnostih in posebno o velikih nevarnostih vse izročilo: takrat so se vsih oči na to modro družvo obrnili in njegove sklepe kakor božjo besedo pričakovali vidile. Dolga skušnjava je Rimljane podučila, da vsi sklepi, ki so deržavo rešili, so iz njega izhajali.

V Senatu so se stare vodila in, tako reči, duh ljudsvladije hranile: tam so se nameni delali, ki so se s svojim lastnim nasledkom zderževali; in nar več reči v Senatu je bila, da je v nar večih silah vselej nar krepkojši reč sklenil.

Nar žalostništanje stanu ljudsvladije, ko se je, še slaba in v svojim pričetku, od znotraj po tribunih tergati, in od zvonjav po Volškanih, ki jih jo serditi Koriolan zoper svojo domovino vodil, stiskati vidila; v temu stanu, pravim, se je Senat nar serčnejšija skazal. Volskani, ki so jih Rimljani vedno tepli, so se maševati upali, ker so nar vikišija vožja iz Rima, v vojski nar znanjenšija, nar darovitišija, nar večija sovražnika krivico; todo nar terdejšija, nar težavnijšija in nar razserjenšija, poglavarja imeli. Po sili so hotli mestjani biti, in po velikih pridobitvah, gospodarji planjave in dečele, so žugali vse pogubiti, če se jim ne dovolji, kar terjajo. Rim ni imel ne armade no poglavarja, in pri vsim tem, v tem žalostnim stanu, in ko se mu vsiga bati bilo, se je naenkrat iz Senatu prederzni sklep priti vidil, rajji poginiti, ko oroženimku sovražniku kaj dovoliti, in mu pravice pogoje lo potem dovoliti, ko ho svojo orožje odnesel¹⁾.

Koriolanova mati, ki je poslana bila, potolažit ga, mu je med drugimi rečini rekla: Kaj ne poznaš Rimljanov? Sin moj, kaj ne veš, da ne boš od njih ničesar zadobil ko s prošnjo, in da ne boš s silo ne malo ne dosti dosegel? Ojster Koriolan se je premagati dal: to je z življenjem placal, in Volškani so si druge vojskovodje zbrali. Senat pa je v svojih vodilih stanovitven ostal, in ukaz je postal temeljnija postava rimske politike, in nikdar se ni vidilo, da bi bili Rimljani v vsih časih ljudsvladije od nje odstopili²⁾. Pri njih se niso slabi sveti nikoli, še v nar revnijšim stanu ne, poslušali; vselej se je z njimi ložje ravnavo, ko so zmagali ko kadar so premagani bili: takó je Senat stare vodila ljudsvladije zderževali, in druge mestjane v njih poterditi znal.

Iz enakiga duha so izhajali sklepi, ki jih je Senat tolikokrat storil, sovražniko z očitno močjo premagati, brez da bi se slepatji in zvižaje, še takih ne, ki so v vojski pripušene, poslužili: tega ni Senat ne iz nečimerno častimarnjivosti, ne iz nevednosti; vojskihni postav, temuž zato delal, ker je sodil, da ošabnija sovražnika ni bolj potreti ne more, ko da se mu vse upanje, ki bi ga zamogel v svojo moč imeti, vzame, da bi tako v sercu premagan drugiga rešenja razum milosti premagovarva ne vidil.

Tako se jo na vsi zemlji visok zapopedeck rimbiska orožja vstanovil: misel, povsod razširjena, da mu nič zoperstati ne zamore, je delala, da je njih sovražnikom orožje iz rok padalo, in je njih družbenikam nepremagljivo pomoč dajala. Vidite kaj enski zapopedeck francoskiga orožja po vsi Evropi dela; in sveti, nečkratjevi deli zavzet, spozna, da le pri njemu je bilo, svojim pridobitvam meje postavil.

Senatovo ponašanje, sovražnikam nasproti tako terdno, je v notrajnih opravilih ravno tako čudovredno bilo. Modri Senatortji so se ljudstvu nekterikrat prizanesljivo skazali, kakor gre, na primer, ko so v silno voliki potrcbi ne lo sami sebe višej obložili: ko drugo, temuž tudi vboge ljudi vsiga davka

oprostili, rekoč: da vbogi ljudsvladiji zadosti davka plačujejo, ker svojo otroko redé³⁾.

Senat je stem ukazam na znanje dal, da je vedil, v čemu pravo bogatijo deržave obstoje: in tako lep občutek združuje s znanjnj očetovske dobroto je ljudstva tolikanj ganil, da so bilo v stanu za blaženost svojo domovino nar lušiji sile preterpeti.

Kadar je pa ljudstvo grajeno biti zaslužilo, ga je Senat tudi s tako resnobno in krepkošjo grajal, ki sto tega modriga družva vredne bile, kakor so je v prepriu med Ardejcani in Arčijani primerilo⁴⁾. Prigodba je imenitna in zasluži, da se vam povče.

Ta naroda sta imela vsokoj zastra nekakih zemljih, ki sta se jih oba polstavala: poslednjič, baje naveličana, sta se zmenila, to reč razsodbi rimbiskiga ljudstva, kteriga pravčnost so vsi bližnji spoštovali, izročili. Narodi so se sošli: in ljudstvo, ko v pretresovanju spoznalo, da so zemljiša, za ktere so se drugi poganjali, po pravici njegove bile, si jih je prisodilo. Senat, desiravno prepričan, da je ljudstvo prav sodilo, ni mogel terpeti, da so Rimljani svojo naravno velikodušnost zatejili, in zaupanje svojih sesodov, ki so se njih sodbi podvergli, nepošteno gojčali. To družstvo si je vse prizadelo, sodbo tolikanj škodljivija izgleda vbrani, v kteri so sodniki zemljiša, za ktere so se nasprotniki pravadli, za-se vzeli. Po tem ko je bila sodba sklenjena, so Ardejcani, kterih pravica je nar očitniša bila, serditi čez takó krivično sodbo, pripravljani bili, se s orožjem maševati: Senat se ni obotavjal, jim očitno povedati, da on krivico, ki si jim je storila, takó občutiti, kakor oni sami: da sodbe ljudstva res ovreči ne more, če se pa po tem razsajenju, kar popravno zadene, ki so jo terjali pravico imeli, nar družvo zanesti hočejo, bo Senat jih tako zadostiti skerbel, da ne bodo več se pritožili imeli. Ardejcani so se na to besede zanesli. Prigodilo se jim je nekaj, kar je bilo v stanu njih mesto od verha do tal razjdati: pa na Senatovo povelje so tako hitro pomoč dobili, da so menili, da jim je zemlja, ki jim je bila zveča, zadosti dobro plačena, in niso več družiga mislili, ko tolikanj zveste prijatle zahvalili: pa Senat ni bil zadovoljen, dokler ni storil, da se jim je zemlja, ki si jo je rimbiko ljudstvo prisodilo bilo, povrnena, in dokler ni spomina takó nepoštene sodbe zaterl.

Nočem vam tukej praviti, koliko enakih djanj je Senat storil, koliko krivotornih mestjanov je sovražnikam izročil, ki jim niso besede deržati hotli, ali ki so se iz svojih priroč norca delali; koliko slohich svetov je zavergel, ko so srečne izide imeli⁵⁾: le to vam hočem reči, da to svitlo družvo je rimbiskimu ljudstvu le velike reči vdihovalo, in v vsih priložnostih visok zapopedeck svojih sklepov dajalo, ker je bilo prepričano, do dobro ime jo nar terdejšija podpora deržav.

Smé se verjeti, da pri tako modro vladanimu ljudstvu so se pomezde in kazni: s veliko premišljenostjo dajale. Verh tega, da ste bile služba in gorečnost za blaženost deržave nar gotoviši sredstvo, se v časti povzdigniti, so imelo vojaške dela jezar pomezdi, ki niso občnosti nobeniga iztroška delale, in ki so bile posamesnim meskočno cene, zato ker je bila z njimi slava, temu vojakimku ljudstvu tolikanj draga, združena: zlat, zlo majhen venec, in nar večkrat venec iz hrastoviga arborberjeviga pirja, ali iz kake še slabši zelenjave, je bil vjakam neprecenjiv, ki niso nič lepšija poznali ko znanjja kreposti, ne žlanelnejšija čisljanje, ko tisto, ki je iz slavnih del izhajalo.

Senat, kteriga pohvala je pomezde namestovala, je znal hvaliti in grajati, kadar je bilo treba. Precej po bitvi so konsulji in drugi vojskovodji vojske in častnike očitno hvalili, ali častnike grajali kakor so zaslužili: Oni pa so dvomljivi Senatove razsodbe čakali, ki je modrost sklepov sodil, brez da bi se sreči prigode obsesteli dal. Pohvaljenje je bilo veliko cene, zato ker se jo v vrednosti dajalo: granjenje je velikodušne serca do živiga ranilo, in je nar slabšiji v dolžnosti deržalo. Kazni, ki so hudobno djnanja nasledovale, so deržale vojske v strahu, ko so jih nasproti prav poleljene pomezde in slava kar zlo povzdignovale.

¹⁾ Tit. Liv. II, 9.

²⁾ Tit. Liv. III, 71; IV, 7, 9, 10.

³⁾ Polyb. Tit. Liv. C. de off. III, etc.

¹⁾ Dion. Hal. VIII. — Tit. Liv. II, 39.

²⁾ Polyb. VI, 56. Excerpt. de legat. 69. Dion. Hal. VIII.

Kdor zamore slavo, poterpeljivost v trudu, narodno velikost in ljubezen do domovino v duh ljudstvo djati, se sme hvalliti, de je znalji vsvno derzave, ki jo nar pripravni, v-liko mozd roditi. Moč derzavo so brez dvoma veliki mozdje. Natora rodi v svih deželah visoko glavo in serca: todo jih izobraziti je trdba ji poganjni. Izobrazujejo in doverujejo jih pa močniti občutje in žlalnai gini, ki so po svih duhjih razsirijo in neobčutju eniga za drugim presinejo. Kaj dela našo žlalnico v bitvah tolikanj ponosno in v početvah tolikanj pre-dorne? Zapopadek, ki so ga že v otrojih letih dobili, in ki se jo po edinostno občutje naroda vstanoviti, de žlalnik brez serčnosti sam sebo poniža, in de ni več vreden beliga dné gledati.

Vsi Rimljani so bili v teh občutljaj rejoni in ljudstvo se je s žlalniki poganjalo, kdo bi so po téh krepkih vodilih bolj ponosel. O srčnih časih Rima so se šo otroci v trudi urili: med njimi ni bilo slišati od druge reči govoriti kot od velikosti rimskega imčna. Na vojsko je bilo treba iti, kadar je ljudovladja ukazala, in tam se trudili brez nehanja, pozimi in polti pod milim nebam stanovati, vhogati brez se zopersta-viti, umreli ali zmagati. Očeto, ki niso svojih otrok po téh vodilih, in ne, kakor je bilo treba, za službo derzave jih pri-stojno storiti, redili, so gosposke v vsodbo klicale, in jih kakor hudodelnika zoper obnost osodilo.

Ko se je tat nastopila, se veliki mozdje vzajemno zbu-dujojo: in če jih jo Rim več rodil, ko kako drugo mesto, ki je pred njim bilo, se ni to le po sreči primerilo; temú rima-ska derzava, ureдена kakor smo vidili, je bila, takó reči, tako lastnosti, de jo morala junkov nar rodovitišiti biti.

(Dalje sledi.)

Dokaz stanú ljudskih šol v goriški škofii.

Goriška škofija je razdeljena v 15 dehanzij, ki so tudi šolski kantoni.

Prebivavci so po narodu:

v Monfalkonskim kantonu (10974 duš)	zgot Italijani;
» Gradiskim » (8786 »)	
» Karminskim » (14303 »)	
» Viškim (Visco) » (7461 »)	Furlano-Italijani;
» Fiumičolskim » (13747 »)	
» Šempetersk. pri G. » (9231 »)	
» Kanalskim » (13356 »)	
» Tolminkim » (19871 »)	
» Cerklenskim » (8014 »)	Slavjani.
» Bolčiskim » (14684 »)	
» Čerliškim » (2217 »)	
» Komenskim » (15506 »)	
» Duinskim » (7929 »)	

V Goriški dehanziji je le v Gorici nekoliko tisuč takih, ki le po furlansko ali italijansko govore; vsi drugi — do 19000 duš, kleriči okoli 10000 zvnaj mesta ali po deželi prebiva — so Slavjani. V Lučinskim kantonu so le tri sranje — Lučinski (1495), Sv. Lorenca (662) in Moša (786 duš) — v katerih se po furlansko govori, drugi prebivavci, ki jih je 9677, govore slovensko. — Tudi v Duinskim kantonu stanjujejo šol Slavjani, in le v Dinju je nekoliko, toda prav malo Italijanov.

Konec šolskega leta 1848—49 je bilo v celi škofii 112 šol — dve več ko v poprejšnjim letu. Razdeljene so bile takóte: V čisto italijanskim Monfalkonskim kantonu je bilo 8 malih šol in 1 za dekleta;

v furlansko-italijanskim kantonih, v gradiskim, karminskim, viškim in fiumičolskim je bilo zraven 1 poglavne šole 27 malih šol in 13 za dekleta;

v čisto slavjanskim kantonih, v šempeterskim, kanalskim, tolminskim, bolčiskim, čerliškim, komenskim in duinskim 41 malih šol;

v lučinskim kantonu je bilo v slavjanskemu delu 7 šol, v furlansko-italijanskim delu so bile pa 4, med temi 1 za dekleta.

Goriški kanton je imel, in sicer v Gorici 2 poglavni šoli, 4 male šole, med kterimi 1 za judovske otroke, in 2 šoli za dekleta; na kmetih pa le 3, ročem tri, male šole.

Ko soštojeemo, najdemo, de imajo Italijani 9

Furlani 45

Slavjani 51 šol. V Go-

rici so pa brez posebniga ozra na narodnost po nensku učil. Ako število šol število prebivavcov primerimo, najdemo dalje, de Italijani in Furlani — vkup 55214 duš — imajo skoraj na vsak tisuč prebivavcov 1 šolo. Le primero poravnati, jo treba Slavjanam saj šo 70 šol.

Kar pa mora vsakiga Slavjana v serce boleti, je to, de obstoječe šole — 51 jih je kakor smo rekli — niso tako raz-deljene, de bi iz vsake re 2353 Slavjanov korist imeti zamo-glo. Gorica ima 9, Šempeter 4, Kanal 7, Tolmino 10, Cerke 7, Bole 9, Černica 6, Komon 5, Dinj 7 fara brez šol. V drugih farah obstoječe šole so le vnsnim v prid, ki jih imajo, pa število njih prebivavcov je manjši.

Od 26308 otrok jih je le 6128 v šolo hodilo, 17266 pa jih je bilo brez vsiga poduka. Med poslednjimi je bilo le 4100 otrok italijanskega in furlanskega rodu; vsi drugi otroci brez poduka — 13166 jih je! — so slavjanske rodovine.

Od kod pride, do so Slavjani tolikanj zat ostali, desi-ravno si deželске urade veliki prizadevanje in nobeniga pri-pomočka, ki se je po Italijanskim sosedih dobro ponosel, ne zamernarjajo?

Sploh se pravi, de Slavjan, ki v ti deželi na brbeh živi, se mora kmetijskiva in živinorejje držati in svojih otrok žo od mladih nog pri živini na paši poslužiti, kór bolj odraslenih pri poljedelu in drugih opravilih v gozdu in doma potrebuje.

Pa ko bi to pravi uzrok bilo, kakor se terja, bi morala tudi v drugih šo bolj goratih deželah, namreč na Českim, Sol-nogranskim in Tirolskim ravno taka biti, in vender vidimo, de v teh deželah skoraj vsi otroci v šolo hodijo. Gorata lega slavjanskih šel je tedaj le zgovor, so iztroškov za učitelja in za šolo ogniti. Če šolski poduk tako malo cenijo, de se go-spodarjem 2 ali 3 goldinarje na leto za na-j denitja prevec in preteško zdí, je tega posebno dosedanje zatiranje krivo, ki, dušo še bolj ko telo v sužnosti derzaje, ni revnima kmetu prave blaženosti svojih otrok spoznati dalo. Vse poti do tega spoznanja so mu bile zaperte, in ni se mogel ne pri pametnih ljudéh, ne iz bukev púdučiti. Unih ni razumil, in te — pa se j ni drugiga bilo, ko kakšna pratika ali kakšne šolske bukvice — so mu bile, ker ni brati znal, zastoj. Je li čudo tedaj, če Slavjan v goratih krajih, kjer šol še ni, vedno trobi: de so mladi ljudé, ki v šolo hodijo, dela odvajajo; de jih dosti vas zapusti, de bi se v bližnji poglavni šoli za gimnazium ali za latinske šole pripravili; de doma zemljiša neobdelane ostajajo itd.; de če ravno otroci tako ne zajedejo in se po šolskih letih kmetovanja praprimejo, vse spet pozabijo, kar se jim je v šoli v glavo vteplo; de če se otroci brez zvezejo, je šolski poduk kmetovanju škodljiv, če se pa ne, brez koristi; de je tedaj ko-ristišni, mladost v nevednosti pustiti, de kmetijskiva potrebne delavce neprerehama doma imajo*.

Przna bi bila, upati, de se ta neumna misel že zdaj zatreti dá, če se terja, de naj soseske za šolo in za učitelja same skerbé.

Kar dalje razširjenje šolskega poduka overa, je tako ime-novano vsolenje. Poslave, ki so v začetku vsolenje ukazovale, so imele posebno ta namén, de naj se zlo majhne vasi in posamesno hiše dobrotljijava poduka v kaki veči soseski vde-ležijo, kór niso dovolj premožne, de bi lastno šolo imele.

Očlina napčnost pa jo, de se večim sranjam dopusti, svoje otroke v kako bližnjo šolo pošilati — napčnost, iz kteri smo od sebe pride, de v bližnji šoli ni za vse otroke vsolen-niga kraja prostora zadosti, do jih tedaj zavolj tega velike v šolo hoditi ne more.

Tako je Šent Andrej, pol ure od Gorice, v mesto vsolen. Vas šteje čez 140 hiš in bi za svojih 153 otrok lahko svojo lastno šolo imele. Vsolenje pa je krivo, de zavolj daljnosti, ki je za otroke šo zmiraj velika, in pa zavolj tega, de v goriških šolah dovolj prostora ni, le nekoliko fanitcev v šolo hodi, deklet pa kar eno ne.

Ravno taka bi vtegnila v Tolminskim kantonu biti. Kjer v sedméro šol, desiravno jim je verš sedmérih krajev, ki šole imajo, šo 17 vasi vsolenih, le 305 fantov in 287 deklet v šolo hodi. Otrok za šolo je pa vkup 1900.

K temu pride še prepričanost jezika, kateri in v katerih de naj so v šoli uč. Ta prepričanost in osrednji protivnik, za dobro reč vnete pa omaja. Starši želijo, de naj so njih otroci jezika bližnje dežele, tedaj po legi ali nemški ali laški uč, de bi se jim vzajemno poudarjeno podelilo. — Velika nosreča pa de, de se voči del protivnika premagajo, in de so zavoli tega šole ne napravili. To je že mnogo prizadovanje za napravo šol pokopalo, posebno ker je toliko težojši za srednjo pacilico dobrija učitelja dobiti, kolikor več se od njega terja.

Ce tedaj prevdarimo, kaj brani, de so našo slavjansko šole, prav ne ponašajo in ne množijo, in če so vprašamo kaj je storili, de se ohrani — kar obstoji, in napravi česar je še treba, se nam ni odgovori ponudijo:

1) Castiljiva duhovšina in deželski uradi morajo bolj skrbeti ko doslej, de v srenjah, ki šole imajo, gorečnost zanje ne omrzne. To doseči, so slovesno šolske poskušajo (feierliche Prüfungen), tepe, koristne darila (tudi kako oblačilo), ki bi se imelo učencam, ki se nar bolj ponesejo, podelili, in posebno hitro namestenje učitelja, kjer ga manjka, — gotovi pripomočki. Tode žalibog, sploh se zamemirajo, in velikokrat so primeri, de zastran bolezni ali pomankanja učitelja šola cele mesece prenela, de se otroci zastran tega šole odvajajo, starši pa z intisijo sprjaznijo — de se tudi brez šole živ, itd.

2) V srenjah, kjer šol še ni, bo zanesprej poduk in opominovanje duhovšine in kantonskih poglavarjev več izdal ko doslej. No smé so pozabiti, de doseganje zatiranje srenj je dvojni nasledek ime, prvič de ljudje niso skoraj nikjer nič svobodno skleniti mogli, in drugič de se je kmet razdovoljno vsake priložnosti poprijel, prizadevanje vlade že v prvem začetku overati, ali ko je vendar kaj vpejala, dobro seme že v ka i zatreti. Odsej pa bodo prosti srenjčani, ki si bodo poglavarje svobodno sami volili, kmalo spoznali, de srenjske reči in njih oskerbitivno niso več pod oblastjo gospodovskih uradnikov, de sklepki odbornikov so res volja srenje, de tedaj, ako šolo napraviti sklenejo, res srenja hoče, de naj se napravi. Nekoliko časa bo res še pretleko, prej ko si bo ljudstvo te samostojnosti prav svésto; kmalo pa se bo vnder spoznavalo, de je srenjskim odbornikom h koristni oskerbitiv srenjskih zadev nekolkiga izobražanja treba, de jih saj vsak pisarček za nos ne vodi. To bo ljudi pa tudi kmalo prepričalo, de je šole treba.

3) Vsolenje bi se moralo, dokler bodo deželske in duhovne urade v ti reči kaj govoriti imele, le na tiste majhne soseske omejit, ki res nikakor v stanu niso, s svojim premoženjem lastno šole napraviti in zderževati.

Upati je, de bo vlada posebne pripomočke za plačo učiteljev dovolila. Ti pripomočki pa vender ne bodo tako obilni, de bi se vsakim učitelju dostojna plača odmerila. Prav pacmetno bi vtegnilo tedaj biti, ko bi se v vsakim kantonu — se vé de z dovolenjem deželskiga zbora — iz naložkov na nepremaknljive (fictit) davke denarnica napravila, iz ktere bi se, kar bi pri pripomočkih iz deržavljanske denarnice manjka, namestovalo. Šol je deželi treba, in ne le posamesnim krajem. Naložek na davke so dá tedaj opravičiti, in ko bi občen bil, bi bilo kakor de bi so iz deržavljanske denarnice plačevalo. Srenjam pa, ki šole iz lastniga premoženja imajo, bi so znila polovica takiga naložka ali poviška davkov poverniti. Tudi bi ne bil ta povisek tako velik, de bi se preveč občutili. Ko bi, postavimo na primer, v Tolminkim kantonu, ki je nar bolj znamenjar, še 20 šol treba bilo, de bi se poduk po celina kantonu razširil, in ko bi so za vsako šolo 100 f. iz opomnenjiga poviška davkov potrebovalo; bi iztroški sploh 2000 f. znesli, ki bi jih kantonski prebivavci (40000 duš) gotovo brez posebne težave zložili.

Ne sme se pa čakati, dokler de vlada pripomočke iz deržavljanske denarnice zagotovi; marskako léto bi uiegnilo že pretiči prej ko jih bo deržavljanska denarnica dovoliti zamogla. Marvče bi so morale šole v pristojnih krajih precej napraviti, in pri prvemu deželskimu zboru dovoljenje za povisavanje davkov ali za opomnenj naložek iskati in zadobiti. Ko pozneje pripomočki iz deržavljanske denarnice pridejo, se bodo šole kolikor bo treba toliko lažje pomnožile.

4) Nar težavniši reč je kar jezik viče. Ne le nar važniši materialni koristni se okrog njega veré, temuč jezik so

tudi kakor zastava (bandero) za zedinjenje k vse drugim namenam rabi. Spisi, ki jih vsak dan v časnikih nar neposlih strank boremo, kažejo, koliko nesimpatnega so blodi, dokazati: de v tej ali unej srenji, v tem ali unem kantonu, kjer narodi različnih jezikov prebivajo so mora — le s jednim kakor s gospodarjem, s unim pa kakor s poblevnim berčam ravnati! —

V goriskih in gradiskanskih knježiji sta laški in nemški jezik uzrok prepira. Kar laška zadeno, hočemo le to opomniti, de v Gorici, desiravno je med 14—12000 prebivavci kumaj 2000 takih, ki le laško ali furiansko znajo, se terden namuč kaže, laškimu jeziku prednost pridobiti in zagotoviti. Bo ju le z nemškimi jezikom kakor podučnim; slovenskiga se nadvojje v podložnosti deržati, ko nemškiga zastarajo.

V južnim delu knježije se uč Slavjan rad in lahko po furiansko marajati, ker mu je tega v zajemnim poudarjenju treba. Zatorej zamemari svoj lastni jezik, in slovenska šola se mu v njegovi srenji ne potreba zd. Slovenskiga, si misli, se otrok od matere nauč, in kolikanj koristno je, brati in pisati znati, tega ne spozná in ne vidi.

V severnim delu — nekoliko v goriskim, sicer pa v tolminskim kantonu — se skoraj sploh želijo, de naj se v solah na kmetih tudi nemški jezik uč; in saj v večih krajih se poleg razlaganja šolskih reči ali predmetov v domačim jeziku res tudi nemško uč.

Kjer je to vpejanso, se mora ohraniti, in tudi drugod ne overati, kjer soseska šola s tem pogojem napraviti hoče. V krajih, kjer zadeve z bližnjo deželo znanost nemškiga jezika terjajo, bi bilo nesimpatno ga iz šole zapreti, zakaj to bi še terdovratniši protivnost zoper napravo šol obudilo.

Večidel nimajo srenje zastran objokanja vredniga pomankanja podučnih oseb še takih možov, ki bi bili za oskerbitev srenjskih zadev dovolj godni. To bo toliko časa terpejo, dokler šol ne bo. Morali se bodo komisarji razpostaviti, de srenjsko premoženje in nar važniši koristni srenj precej od konca škodo terpel ne bodo.

Ti komisarji bodo morali tudi na vso moč skrbeti, de se ljudske šole sploh vpejajo, de srenje berž ko bo mogoce na stopnjo pridejo, ki jim jo vstava doloci. Ko na to pridejo, se ne bo več bat, de bi učilstvo nazaj šlo. Marvče bo črveno cvetelo in veliko mogocno drevo postalo, ki bo naroda zlato sadje rodilo. L. P.

Stoga stran.

Tma debelokrilna zemlja tači,
V hudi sanak polovčina me,
Da Slavjastvo milo se ne jači
Kvaru vdanu razpertzivne sič.
Razvedrd po malim se sanjave,
Tenni se zgrub uzori proč;
In vtlesen duh nebes višave
Vadigne me in pelje v černo noč.
Terga se oblače, — goni strasno
Nad manoj in mojim spremljenjem;
Hitrost peruljenja čutim slasno,
Ko čez sel, mesta, gore grem.
„Stojva“ pravi duh, navpik spustiva
Šo na zemlje prostoširen plan!
In na nji stojivšima objliva
Polje lune žarek svetilovžgan.
V nje bledino stermokovsko steno
Tatre kope dvignjo se gor, —
In pod njimi brizgajoče pen
Bistro reke dero valjabor.
Na krajeh pa polje rodovino
Razprostrto so no strano štir;
V sredi stara lipa slavovitno
Razstregajo več šumeti šir.
„Tu je zemlja Slavtopluka stara,
Glej in čuj, kar se godilo bo,
Duh in serce spusti v kraj oltra,
V divno lipo, pevsvetočeno.
Reče komaj in zapoje daljno

Iz izhoda strune mlo pev,
 Se bližujo k lipi mutažaljno
 Ko bi bil vso žalj sveta v se vzel.
 In prisveti čelo se odkrilo
 Pevca, ki mu je prežalna rast,
 Gosto lasje čez ramena vilo,
 Vid razkriven dušo bolj in slast.
 In pripogno se pred lipo sveto,
 In obrbno gled v nebeški zrak,
 Primo goslo in zapoje vneto
 Iz globine serca glasno tak:
 „Poljska Polska, žlahtna domovina,
 Kje je tvoja širnost, kje je moč?
 Nimaš doma več za svoga sina;
 Ki po svetu solzi se begoč.
 Kak si bila silna, kak velika
 Polna serc plamečila, blagih duš;
 Padla si, jo padla tvoja dika
 Pod ošabno zmažg tujih puš.
 O junakil vaše kervi pila
 Mati jo še hladni si požir,
 Ko jo v sercu smert žo občutila
 Da pronesla živa je zatir.
 Da tak sama bila jo svedoka,
 Ko so s Slavjo ženil je njo sin,
 Ko velika bila je poroka
 Ki jo vblagoslovil je pogin. —
 Padla si — in vse je razkropljeno
 Up je serca strup — in tujcu stud;
 Da zgodi — kadaj se zazeljeno, —
 Dajte nam nebesa moč in — čudil —
 Tak zapoje vneto in — odječa
 Druge strune glasoslaven jug;
 Zmiraj bliže, zmiraj bolj glaseča
 Pride pesem in z njo pevec drug.
 Kak junak to! — v serčnosti ostaran,
 V pesmih rojen v bitvah posvečen,
 Truplo krepko mu, obraz obžaran
 Sivi las po herbtu razpušen.
 In pripogno se pred lipo sveto
 In obrbno gled v nebeški zrak
 Primo gosli in zapoje vneto
 Iz globine serca glasno tak:
 „Bratel kaj miljuješ tako luge
 Rōda Slave z manoj eniga,
 Kterih nevmerjoče so zasluge,
 Če jih ravno svot še nespozna.
 Tvoje persi si Tartarom stavil,
 Jaz Turčinom sim zagradil pot;
 Kdo tedaj je — prašam — bram napravil
 Vednostim, — kdo živi njih dobrot?!
 Isti, ki naj divje in sirove,
 Nojao — njemu — bramso silni greh,
 Ki svobode naj nevrodna zove
 Njemu rešnika v bojanja dave. —
 Polje Kosovo! odpri ti grōbe
 In izdaj junško mrtve vīn,
 Da občutijo zaplat hūdōbe,
 Ktero jim dajej njih zaničūn.
 Ti Dubrovnik! spise daj vkopane,
 Kazi da si prost in slaven bil,
 Da tud tvōmu rodu so možgane,
 Da prežalnih mu je cvet util! —
 Alj kaj slavim se, — ko zdihva
 V nejoverca jarmu vprožen rođ,
 Ko nad njem kervavi bič so viha
 Ko mu serka kerv nemili zlod?!
 Ni pomoči?! — Ah sva razdeljena
 Ne poznavata brata se skor več,
 Ego matero oba rojena
 Sva si v persi — že suvala moč! —
 Tak zapoje krepko, — oglasil se
 Glas nacnkrat iz sovera spet,
 In nov pevec zopet pridruži se

Za resnico, vūdo, vĕro vnot.
 Kaka mu postavnost je v telesu,
 Kak znađ čela sveti se modrosi,
 Kak mu mirno plam žari v očesu,
 Kaka v starosti mu je mladost!
 In pripogne se pred lipo sveto,
 In obrbno gled v nebeški zrak,
 Primo gosli in zapoje vneto
 Iz globine serca glasno tak:
 „Brata mila, kak me v sercu pečo
 Vajna tožba, ki sim jo začul,
 Naj se meni ista tud izreče,
 Ko me stiska z vama isti žul.
 Vleče vkupej rob mi moje zemlje,
 Ki odreče vse mi čut in duh;
 Mi nekđajnost moje slavno jmlje,
 Moj ponos očita mi naduh,
 Bĕla goral! padle ti nadani,
 Drugiĕ skažejo da svoj pogum!
 Vstani, vstani Husi! okrog oznani
 Kak razvedril tibi se jo um!
 Vsa so slava strastno mi vkradujo,
 Drugi lastijo si moj zaklad,
 Moj in mojih dĕdov zasmojujo
 Rodoljubja se neskončen slad.
 Vĕdnost moje svoje lo darilo
 Zovo tujc me nje nezmožnoga;
 Čakaj, — da se bode obrnelo, —
 Čĕh nazaj rad posedilo da!
 Tak zapoje modro in objame
 Brate zbrane — kar spet zadoni,
 Psalm od daljej nov se vname
 In zmir bliže k njimi pristruŕi,
 Prikorāĕi pevc ponosna hoje,
 Čverste rasti, ki je sil porok,
 In pozdravi hitro brate troje
 Vstopi v lipo širne se obok,
 In pripogne se pred staro sveto,
 In obrbno gled v nebeški zrak,
 Primo gosli in zapoje vneto
 Iz globine serca glasno tak:
 „Bratji slavni, slišal sim žaljice,
 Ki ste zdihali jih bogjni tu,
 Zvezde jaderno nam poroĕnico
 Sklicale me Slavjo so sinu.
 Da prepavam z Vami, kar me sil
 V sercu moj občut zaničevan,
 Ko me psnje vedno tujc nemili,
 Da svobode mi občut ni dan.
 Meni ne, — ki sin sim Novgoroda,
 Ki je prost, casten, in moĕen bil,
 Ki ne zdjan od tujiga naroda
 Padel preponosti jo sil.
 Meni ne — ki moĕ mi jo neskonĕna
 Zemlja daljna, nemejana skor,
 Tuko j zmiraj ledna, tamkej sonĕna
 Vsih blagosti prenapolnjen dvor.
 Čĕ me ravno krije noĕ debela
 Terde samovlade strašna ost,
 Vonder bode duša mi skipela,
 Dala mi svobodo njo kreposti!
 Tak zapoje slavno in objame
 Brate zbrane, — kak jo bil objem! —
 Da se meni v persih sercu vnamo
 Ko presladki bratov pir zazrem.
 In poberzi duh se zdaj od meno
 V lipnih se zgubivši šir peres,
 In zasliši ĕudno lipo se šumenje,
 In besede glasne inke vmes:
 „Sini Slave, pevci vi rojeni,
 Lepo poje pesem vaših strun, —
 Alj slaboŕni glasi so zdeleni,
 Psalm je le krepĕk jedinopun. —
 Sni iz gosol struno vsakateri

Polak milo, Hlr slavno, Čeh modro
 Rus ti tvojo močno si odberi,
 Alij le varno snite jih, skerbno.
 In stesite novo gosle krasne
 In napolite vnovič strune v red:
 Kak zapelo bodo slogo glasno
 Slave vašo čez razdaljen svet.
 In pertisne v lipo piš presilen
 In odkrchno veja močna se,
 „To je dar“ rečejo vsi „le Vilen,
 Naj iz nje donijo strune vse!“
 Stesejo si gosle, — strun opnejo, —
 Zmičejo jih — kak neskončen kor!
 V vse svetove struno zapojejo,
 In na nobu vže go se dneva zor....

Sanak zgine — tak je bil v resnici
 Tak slaven, da ga vsim izdam;
 Prizanesba naj bo plat strunici
 Ki se zupa v Slavo slogohram!

LOVRE TOMAN.

Strašna noč.

Il' me vara bistro oko Bože!
 Il' pred njime gusta magla leti,
 Da razabrat nikako nemože,
 Što se ono priek planinah sveti.

Mérkla nočca pod koprenom bdije
 Tako tiho na zemljice kril,
 Da bi rieti: „zadnji hip mi bije
 I jur . . . . strašni sati su odbili!“

Bliedi mesec lica svá pomoli
 Iz kraljstva nebeskoga gore,
 Da upoznat sve bi mogó dóli,
 Stono oko razabratí može.

Svaki uzdis, i svak' moj koračaj;
 Svaki lomak tam u lugu s ove
 Utisne mi gorki straha značaj,
 I pribavi ogromne okove.

Treptim cieča straha premučnoga,
 Kano listje u zelenoj gori,
 Kad ga tihí vietrić proljetnoga
 Dana propuhava još u zori.

Al' se uzdam u svih stvarih Tvorca,
 Koj upravlja mudro svetom toli,
 I nadvladam mojih strastih borca, —
 Pa so pustim niz velike dóli.

Vajmo Bože! što je na tom svitu! —
 Vidim tamo vcelo tužnu ženu,
 U odičie černoj strahovitu
 O kamenu rukom podbodjenu.

Tvrdo sêrce živa od kamena
 Svaki moró bi imati boljé,
 Kog' taknula nebi ota žena,
 Radi tuže, boli i nevolje.

Ljutom ima u ponoru oči,
 Iz kieh niz svá lica tužna suze
 Ko s najvećeg zdonce ladnog toči,
 Da si svaka tečaj zricke uzé.

Silni udesu! — što još vidih tada!
 Vajmo! žalost, smert okrutna, propast!
 Ni me oko prevarilo sada,
 Niti one guste magle oblast.

Vidim: svieća s jedne strano gori,
 A iz druge: griehu sinah svojil'.
 Tužnu ženu ovo strašno mori,
 Pak se zato težko sada znóji.

Sêrce kucat manje sve prestaje;
 Gđio ká samo da so mičo žila,
 Sva prilika Božo! već nastaje
 Da će duša razdieliti s' od tila.

Sêrce mora m' pucat od žalosti
 Kada vidih: kak se smérjom bori,
 Kak se kërše cielog tyla kosti,
 Kak nasërta na nju da ju obori.

Ah žalostno Bože mili noći!
 Kak dvanaesti strašni sat udari....
 Smért joj druge dane proizroči.
 On u trenutak svieće tronú žari.

F. Banić.

Griznja saviesti.

Ah nemili, gorki ah udesu!
 Koji mogu vajme! bit' urzoci,
 Da me plake strasti moje nesu
 Sried dolinah, gorah sried visoci?*

Bud' mi kob u pomoć srieta toli
 Je poroči s tvoga pročišća:
 Što je to, da neima na okoli
 Duša má počitka, ali' srieta?

Sried zelenih i samotnih gora'
 Ako tražim moga stan počitka,
 Jao! gorki mi se viek otvara
 Silnih mukah pako moga žitka

Sried bogatih — ponosnih dvorova'
 Ako tražim presladku utihu,
 Još u veće lance me okova
 Nemir duše, plovi ká u griehu.

Ak zriem gori nebu pod oblake,
 Gnjevni Jovo kano lav ručie
 Baca sriete hitre i prejake
 U mé sêrce veloj u nesreći

Barem tmasta noćca će pokriti
 Černom svóm koprenom bolne grudi,
 Ona barem će mi pribaviti
 Da proganjat neće me Čert hudi!*)

Jedva izrečem ove sad besiede
 (Približavajući se k kretetu),
 Već se guja u sêrcu zasiede,
 Te mi pruža pitií otrov kletu.

Nigdie mira, nigdie nij' pokoja,
 Nit' u tmastoj noći, nit' u danu,
 U svakomu miestu duša moja
 Čuti boli, i pregorku ranu.

ODGOVARA MU:

„To je sudac duše, koji te prati,
 I viek kaže strašnu zlobu tvoju,
 Tim te grize: neda ti stititi
 Nit' trenutak jedan u pokoju.

*) Čert, ali Čern bog, u starih Slavianah, kako se priča, bog svoga zla.

Znadoš gdje češ slast tražili mira?
(Kad ga zenulja dat nemože ova)
Gor' u ncbu traži, skudi izvira
Sva utiha za se od vickova'.

Jerbo gori život žest presrični,
Gdie istina s' u sijnosti sjaio,
Ondio sladki pokoj i mir vicki
Biedna za čovicka vickom traje.

On, koj traži vickiše s gor' istine,
Tminu božu, za lučjom hođeci,
On s izvornog svietla iz visine
Mir će do dobit, a svet cilj dočeti!*

Mojster Kladvice

ali

„Niko da ne gleda što je njegovo, nego svaki da gleda,
što je drugoga.“

I Kor. 10, 24.

Pred tridesetimi leti okol je v mojej domovini vmerl srenjeni kovač Jakej Rog. Še mi stoji kakoršen je bil pred očmi tako; ta bi ga do živega izobraziti mogel, ako bi slikar bil. V vsakdanjih govorih mu niso drugači rekali, ko: Mojster Kladvice.

„Mojster Kladvice? lej lej kaj pa da Mojster Kladvice?“ Zato, ker je posebno navado imel, povsod, kjer jo šel, ali stal, svoje kladvice in nekoliko zrebiljev v svojem žepu imeti, in po vseh vratih, dverih, in platih perbijati, kaj je odrinjenega, ali odterganega vidil. Morde tudi zato, ker je po svojem kladvici srenjski kovač postal.

„Kako pa so je to prigodilo?“ Celo po naravno, kakor bote precej slisali. Njegov predasnik je vmerl. Štirje verli momaki so se za službo oglasil, ter temu, in unemu marsikaj objublili. Mojster Kladvic se ni oglasil, in nič ni objubil; koval je le nekoliko in na nekih vertnih durih, in jo službo dobil.

„In samo za nekoliko kovanja?“

Samo za nekoliko kovanja. Na nekih vertnih durih, blizo vasi, je več tjezdno deska prčo visela. Mojster Kladvic pride svojega psa s torbo na ramah. Jaderno zvleče zrebel in kladvice iz žepa, in perbijje desko. Župan, ki za njem pride, to vidi. Čudi se, da celo ptuj človek ne more viditi deske odtergane, ki jo je vender vertni gospodar sam pač dvajsetkrat tako videl, in je ni perbil. Ga hoče nagovoriti, tode momak je zginit, prej ko ga je došel. Nekoliko časa po tem pride župan v kmetisko kerčmo; kar zagleda mladenca. Sedel je sam pri mizici, in svoj krušej večerjal. „Hol hol Bog vas spremlj dober večer!“ reče župan. „Perjatelj kaj so li tukaj njednema?“ Mladenec stermi, mu debelo v obličje gleda, in ne vé, od kod pride tako znanje. „Niste li vi mladi potnik, ki jo nočoj zunan na potu pri nekih vertnih durih došlo perbil?“

„Pač, isti sem.“ „Nu prav, sosed Bogoslavi pojste sém,“ reče župan vortnemu gospodarju, ki je prigodno ravno tudi tava bil, „pojte in zahvalite so vorlemu ptuju. Gređ je današ pokvarjeno duri vašega vrtu popravil.“ Sosed Bogoslav so namuzilo, so zahvali, in se s županom vred prijazno k pljuju vase. Vsi goro so slisali njih pogovorenje. Zadevalo je rokolstvo, njegovo potovanje, znanosti, in v vsih sercih se jo jednodušno željo vnelo, ga srenjskega kovača imeti, ki se jo znač občeokristino mišljave vse dopodil. Kladvico mora ostati; in ko je kmalo drugi dan svojo vsešino in urnost v živinskem zdravilstvu, in v podkovanju pokazal, je bil le en glas: Taj in noben drugi naj bo srenjski kovač! Še storiil pogodbo, in Mojster Kladvico jo bil nenadoma kovaški mojster v veliki vasi, ki je nekoliko časa prej še po imenu ni poznal. Sada pa naj še kdo reče: da kdor so nepoprašen dela loti, nepohvaljen tud odstopi.

K njegovoj plači je slisalo poljo, ktero jo vsako leto s korunjem, ali s čim drugim nasadi, ali s žitom nasejal. Ko se njivo prvotark ogledoval, vidil mnogotero jamc, v ktero so se kolosa sada na levo, sada na desno zaletovale. „Kaj pa da

jam ne zasujeto s kamenjem?“ vpraša Mojster Kladvico sosedo, ki so mu njivo kazali. Oj, so rekli, so nikoli ne vtigne, tolikanj jo zmiraj drugih del. Kaj pa stori Mojster Kladvice? Kolikor barti na svojo njivo gre, nahore nekaj kancuja, in ga spovo polno breme do jam nese. Kmeti so so mu smejeli, da je, ki sam ni vprge imel, drugim pot popravljal; Mojster Kladvico pa ni so dal omotili, je vsakkrat, ko ta tje, ali sem šel, saj nekoliko kamnov v jame vergel, in v malo lotil: so bile napolnjene — Lejte, jo sada rekel, ako bi vsak izmed vas, ki se je prazen z vozom po cesti peljal, po poti bil kamenjo, pobiral, na voz nalozil, in v jame vergel; bi so pot lakko v četerintiki leta poravnala bila.

Še enako povestico iz poznejih časov.

Neki dan gro Mojster Kladvico v mnogobrojni toveržiji na obilznaj sajem. Stezda jo šla med drugot tudi po dolgim travniku, ki ga je vlastnik neko dni poprej debelo s prodrom navozil, da bi ljudje, ko bodo šlo pot imeli, po travniku ne hodili. Ko še pa nova pot ni bila povelžena, so sajnarji na desni in levi naprej koráčali. — „Mojster Kladvico pa je gotovo po sredi šel?“ Reseni V zahvalo so ga drugi so zasmečovali; komur pa tega ni bilo mar, je bil Mojster Kladvico. Kar konce pota je prašal: Bi mi so bili vi tudi li smejali, ako bi travnik v a š bil? — Smeħune jo bilo sram, in nazaj grođo so šli vsi koder je šel Mojster Kladvico.

* * *

Tako občeokristnega, in nezamerznega so je verli moč v vseh rečeh skazal.

Ako je na primer, na polju svinje, ali gosi v škodi vidil, so je s njimi 300—400 korakov nazaj vortil, in jih opet na vas soglal. Ljudje so se mu posmečovali, Mojster Kladvico pa se ni pustil omotili. Njemu se jo smešno zdelo, jiti le iz neke njive na kako drugo prepodil. Po potih, in potokih je verbije narazel, in na levo in desno pazil, kje bi kako špranjoo zaplesti, ali kakšno drevo h kolu privzati mogel, in malo kadaj, da bi ne bil lepe priložnosti našel, silbice pivb dobro porabit. Rablo stojeeče zasajene verbo je zatapal; lesene plote, kjer so zrebeli izpadali, je opet na prekice perbil; vode-nice, ko so iz debela, ali iz korenin rastile, jo, ko jih je zagledal, porezel; kerčinove jo razstrosil, in kjer sam ni mogel pomagati, je posvaril vlastnika. Tako je M. Kladvice malokdaj čez polje šel, da bi ne bil, nepoprošen, to, ali uno popravil, ali popraviti koga nagnul. Vžasi je našel v občni korist se sprehalj. Iskal je namreč drovesca, ki so po tratih rastile, ali tje vsajane bile, in jih obrezal. O svojem času je lesnike vcepil, in dostikrat je cela truma mladih ljudi z njim tekla, ki so se po njegovem navodu drovjo cepiti in požaljevati naučili. Zdejci na nobeni trati ni bilo sadonosnega drovesca, ki bi ne bilo obtrebeno, zravnano in požaljevano. Ako je v gozdu lepo lesniko našel, jo je nepoprosen na kako prilčno trato presadil, ino po 15—18 letih jo srenjnata denarnica iz tegu znamenit prosep dobivala.

* * *

Še mi stoji moč pred očmi, kako je nekda v hiši mojega očeta prag odloval. Starinsko poljštvo je povsod visoke pruge imelo, pa noben za nas otroke ni bil nesrečnejši, kakor pri sobnih durih; ker skor vsak tjeđen so jo nektero izmed nas otrok nad njem spodtaknulo, in čez—nj prekucnulo. (Tudi jas sem enkrat tako močno se čez prevrzel, da so sada pod očesam obrastliko nosim.) Moji stiriši so lo pač več stokrat vidil, in obžaloval, tud nas otroke zarad naše nevačljivosti kaznovali; nobenemu pa ni v misel prišlo, spotkileč odrinili.

K sreči jo bil neki dan M. Kladvico ravno pri nas, ki je jedna mojli sester spet nad pragom padla. — Ko otroka vzdigajo se M. Kladvico zmuzne, pa v nekolicah zrczikih (minutkah) pride opet s žngo, sekairo, in dietam: Aj, pravil, kdo bi pa vžbo otroke tako čez klado padati puščal? In brez poprašenja prereže prag do lla, odcepi terkel, pristavi durim spodaj kočček deske, in prej ko je ura pretekla, je pot iz izbo v hram raven bil, kot podlane.

Kakšen god jo to za mojo mlajši bratjo in sestro bilo, kako so dvajsetkrat več, kakor sicer sicer centejre škakali, in kako so jo M. Kl. pri kozaričju vina, ktero ga mu oče dani, nad otroškim veseljem muzjal, mi je šo zmiraj pred očmi.

Kaj pa je gospa Kladičevina k rabotom svojega moža rekla? Jih je bila zadovoljna? — Ali morde posebnec ni oženjen bit? O, pač, je bil oženjen, in je imel ženico, ki se je zdela, da ni iz njegovega rebra, ampak iz njegovega srca stvarjena. Moran vam vendar povedati, kako je to dobil.

Nekoliko časa po prevzetih svoje službe gro M. Kl. v gozjd, sebi odločen del ogledati. Domu gredé dojde neko staro gerinoto babico.

„Kaj tako se vendar ni oženil?“

„Kaj pa še? Najte da zrečem! Stara babica je marijivo taptala zadi za nekem mladem, zalem, in snažno obličienem dekletam, ki je polno breomo suhladi na herbtu neslo. M. Kl. ki ju ni poznal, pozdravi prijazno obé; s posebnem opadanjem pa je njegovo oko viselo na zali hčerki, za katero je dekcle imel. Sa jame s njima pogovarjati, in zve s velikem zavzocijam, da babica dekleta se po imenu ne pozna. „Ljuba stvar,“ pravi starke, „pripitja za menoj, in vidi, da mi je breme preteško. Noslantja scm se ravno na neko drvo, in se od-sopla; kar ljubo dekcle moje butaro vzame, in jo v vas nesti hoče.“

Bil je prvi znak po sercu, in za serce našega Mojstra Kl. Oj! to je verloh reči, in potlerca dekcle prijazno na rami.

Saj se ni marenja vredno! odgovori punca sramožljivo, in kri ju poljice. Sem mlada in močna, sira manka pa je slaba. Ali pot prazna storim, ali breomo drv nesem! To je spet Kladičevce serce zadelo. Vse jo moral sada zvedeti, ker je deklica tikalo. S velikim veseljem je dul, da le poldrugo uro od njega stanuje, in neko telko v njenem selišču objiskati hoče. Blizi znanje so je iskalo, in najdlo — s eno besedo: Mojster Kladičev in Katinka sta bila skoraj srečna mož in žena. Gospod župnik, ki so primerlje in nagib svatve zvedeli, so njima pri poroki čez Elizarjevce in Rebekino*) zgodbino govorili, in ženina pohvalili, da je postržljivo dušo, in milo serce višje cenil, ko vsaki drugi ozir. — Menda pač ne bote več prasnli: ali je Kladičevki občekaristna volja njenega moža všeč bila, ali ne. Kjer se je koli kaj občekaristnega storilo; kjer se je koli kakemu človeku nenadoma in tihoma pomgalo so je reklo: To je gotovo Mojster Kladičev storil, ali njegova Katinka.

„Kakšno pa je bilo zadnje gospodarenje našega Mojstra Kladičevca. S nenuročeni mi del pečavši, je moral dosti časa zamuditi, in potratiti!“

Se vé dal M. Kl. pa je mislil: Zamudi rad svoje zbog svojega sovražnika, in torej še veliko raji zbog svojega prijatelja*). Tode zamuda ni bila tako silna, kakoršno si jo morde vi mislite, in se mu je po malem obilno povračevala, desiravno ne morem reči, da bi pri tem bil obogatel.

Koliko je bila že vredna občna ljubezen, ki si je jo pridobil! Smem pač reči, v vsej vasi mu ni bil noben sovražen, in ako bi bil kakega sovražnika imel, kako dolgo je komu moglo merzoti na moža, ki je vsakemu le radost napravljaj, ter vedno prijatelja in sovražnika škode varovati si prizadeval? Tako je tudi po svoje občekaristnosti posebno spoštovanje žival. Pred njem so kmetje srejnega kovača celó malo porajali, ter se o njemu zaniljivo objajali, ker so ga v pesti imeli, imo obdržati ali odpoditi mogli. Vsako leto je nekoga duo s pastirji, in poljskemi varhi vred pred črstenem srenjinec svetlam se skazni, in popraščali moral: al bo gospodam vgodno, ga še drugo letice v službi pustili. Od našega Mojstra Kladičevca ni noben si upal tako ponižanje terjati; ker je vsak odhod takega občekaristnega, in vednega moža nepopravljivo zgubo cenil.

Taka spoštov, in ljubav niste bili sicer glavnica za hranilnico, sta mu pa vendar obilnih obresti prinašale. Kmetje so svojemu Mojstru Kladičevcu radi zastoj vozili, in zoral; so mu iz svojo gotovine mnogotere reči na dom prinesli; in so mu, ko so srenjina drevesa, ki jih je bil s lasno roko zredil, nasti lele, vsako leto sndje nekterih pustili. Toga je bil verloh mož, ki ni nikdar hvale pričakoval, in dobro je delal, ker je dobro, popolnoma zadovoljen.

Svoje petero otrok je vidil po malem vse v vasi oskerbljene, med tem, ko so bogateji sinovi in hčere svojo sročo zunaž iskati morali. Očito pa za svoj dober uspeh niso hvalile le veriemu odgoju vedeli, ampak tudi ljubavi, ki si jo je očé prizadobil. „Sosed kovač“, mu reče neki premožen kmet, kterega sin je kovačev hčerko izvolil, „kar ima moj sin iz ljubezni do vaše hčere v mislih, dovoljim iz ljubezni do vas. S eno besedo Mojster Kladičev je bil tako srečen, da je svoje otroke, in nar mlajega na kovačenci, vse skup v jednej vasi oskerbljene vidil.

V svoji visoki starosti pa je še osobno vesel dan doživel. Pedeset let je s svojo Katinko v narmirani zakonu živel, in se je po prigovorenju gospada župnika drugokat pred altarjam poročil dal. Gospod župnik so ga pri tej priloznosti kakor izgled občekaristnega moža naprejpostavili, in njegove do sada se nepomezdeno zasluže za vás hvalili. Tajni posestnik, ki je pričujoč bil, je njemu, in njegovi rodbini, ki je okoli dvajset oseb obsegla, krasno in uzoritno jedbino v gradu napravil, in družtvo s svojo pričujočnostjo počastil. Ko Mojster Kladičev s svojo Katinko domú pride, najde pučel vina, in dobro blazinjen naslonjak, ki je ljudomili posestnik med obedovanjam mu v hišo spravil vksaj; srenja mu je dvoji dosedek vseh dreves, ki jih je on bil po srenjih prostorih zasadel, in ki so tajisto leto prav polne bile, poslala, in ni bil skor nihče, ki mu ni bil ne bil iz svoje gotovine kako darilo k drugi svatvi postal. Mojstra Kladičevca pa je več ganila ljubezen svojega gospada posestnika, ko darovi. Prišli so mu pa poslednji celó nenadni, ker je vse, kar je storil, le med svojo dolžnosti štel.

Živel je še nekoliko let, in skor za svojo svesto družico v starosti osemdesetih let vmeril. Vsi srenjanci so njegovo zgubo serčno objekovali, in v mnogoteri iz med njih, zlasti v njegovih otrokih živj njegov občekaristni duš še dan današnji. Nikdar ne bo pozabljen, in njegov spominj ostane blagosloven.

Da vsaki naj za svet, ne le za-se živi, Kladičevca povest nas lepo pouči. Živenje ho imelo tada sajši slaj. Na zemlji že imeli bomo sveti raj. V vsajčmnosti imo v ljubavi le cveti Neslajhna roka prave zadovoljanosti: Priznajte po blágu vsaj noč — dan hlepi, Razkošnik vedno naj za vešani leti, Kar truple je, se sčasam s truplam v prah zdrobi, Le doh, in njega sad na veke obstoji. Navtere večna stava se ne spremeni: Da kakor sjali smo, tak zemlja nam rodi.

Iz zgodbine slavlanske vasi.

POLEJ NEMŠK.

II.

Kaj kmetje v slav. vasi storé, da bi se njim les ne kradel.

Bil je grozovito merzel zimski večer, ko so se možje slavj. vasi prvokat pri Rudniku snidli, zaradi občnih zadev se pogovarjat. V znečni peči je gorel ogrevajoč ogenj; ker je vsm, ki so v jisko stopili, tako dobro djalo, da si je vsaki roke mulil, in si vgodno kožuh odpjal. Moglo jih je biti okoli šestero.

„Tešentete, je danas mraz, kakor letn 1822, ko sem Dragonsar bil,“ opomne Štepan Kracki, nekđaj vojak, in si briše led iz vos (berki), ki se jih ni dal pobriti.

„Ja da bi sima le dolgo ne terpeča! Bote vidili, kako se bodo derva opt kradle.“

„Prav imate, Stropnik! Dobro je da si danas prišel, ker si srenjen predstojnik. Hoče so se ravno od srenjskih rečeh pogovarjati.“

„Kaj pomaga pogovarjanje, Rudnik! Saj vendar ni ne moremo preraditi.“

„Zakaj pa ne? Saj smo možje, ne pa bednsta decal! Saj smo srenjanci!“

*) I. Moz. 24, 43—51.

**) 2. Moz. 23, 3.

„Konjika Štepanova ni napéna. Kakor na primer, kar kradenje drev liče, to moramo praroditi, ga ni moč več preterpeli.“ Stropnik, ki se si je nozmerno prebrisal in zmeden zdal, se skor milosérno smehlja.

„Naj se smehljaj ali jokaj, Benglas ima prav, to mora prarodeno biti, tako pravim, jas, Štepan Kracki!“

„Nal da bi se derva ne kradlo, lino bi vbrani!“

„Ne ravnsajte se, ne, sicer nič ne dosežemo“, prasi marljivi, umni, le preplašni Bogoslav Mašič. Zadnji stopi Rudnik vmes. — Rudnik, ki so ga srenjani med svoje nar bolj omikane, in nar unagnej može šteti.

„Ne vé li kdo izmed vas, kako bi se moglo vbrani, da bi se les ne kradel?“

„Dajte vojakov priti, vzamite vojaško pripomoč.“

„Ti svoje vojaške kervi ne moreš tajiti, Kracki! Kak se vam zdi ti naklepi!“

„Tako so, kakor na primer, Veseljani vojaško pripomoč imeli, jo pa kmalo opet odpravili, ko jim je predraga prišla.“

„Pripomoč je dobra, pa predraga; ko bi mi je kaj pravišnega iznajti mogli!“

„Kaj pa bi bilo, ko bi mi, čredé se, po versti čuvali?“

„Mašič kam misliš? Kdo pa bo v taki zimi v gozdu na straži stal? Jas ne!“

„Jas tudi ne verjamem, da bi se tak navset speljati dal. Vsi imamo gozde po raznih krajih, in tako bi moral vsaki vsako noč svojo vlastino obhoditi; tega ne preterpi noben.“

„Tak saj sami vidite, da v tem se nič ne da predelati, in poboljšati, se muzlja Stropnik. „Fogosto se beseduje čez srenjini svet, naj to ali uno tako in tako naredi. Reči je lahko, pa kako? kako? Tú je matek pokopan.“

Rudnik skoči serditno na noge. „Kako? bi bilo dakle celó nemogoče, kaj si izmislili? Kako pa se ravna v velikih mestih? Konjik Štepan! Ti si skor vsi gozde obhodil, ni si li zapazil semterje s čem se vbogim zabrali, derva krasti?“ Nekdajni dragonar si vaha vso, zbira premišljovaven, in s glavo potresaje — lice v globe gube, pa ne odgovori nič. Stropnik se psovavno posmehljeje. Rudnik obupuje.

Kar odprejo so dveri, in ženka v cape zavija, škrébataje od mraza, njim da plajljivo „dober večer“. Vse oči se kajej obrnejo.

„Rada bi besedico s Stropnikom kremljala.“

„Tu sem; kaj hočeš?“

„Ne zamoremo nikakor več se spasiti. Mož mi je že štirinajst dni bolan v postelji; stareji otroci so v službe stopili; nar mlajji leži v vročnici, druga nemata obuvala, nisem več kos, kruha, in derv pripraviti, moram starega in mlade gladu vmerci pustiti, ako ne najdem nobene pomoči.“

„Saj dobite milostinjó.“

„Kom pa denem ta dva beliča? — V derve ne morem hoditi, zaslužitvi si tudi nič; in če imam dva beliča, kje pa si bon derv za nju kupila? Po sežnji jih reveži ne moremo kupovati. In bolnega moža, in vbogega revnega čerčiva domá! Da bi jih ljubi Bog hotel vsó k sebi vzeti!“

Rudniku se je serce topilo.

„Hlapec, obleci se, in porini gród (točke) drev Malinkarci v hišo; vzami tudi klob kruha, in naj ti moja žena vrecico moke da.“

„Ženka se mod desetsto blagodari zmuza; kmetje so debelo gledajo.“

„Vidite, da se mora pomagati; siromaštvu se mora tudi pomagati. Od tega vendar drugobarti; dnas se bono le od kradenja lesa pomenkovali. Pa kako? kako? to mi mogaše meša.“

„Sem so spomnili, kakor na primer, mesta C—, ko je rekla, da derv kupiti ne more, ker jih po sežnji jemaš ni kos. Peljal sem, bo kar tri leta, ko je ravno taka huda zima bile, seženj derv v C. Kupil jih je neki mestni svetnik, in moral sem jo v dervnico peljati. To bi bilo za vboge ljudi, so rekli.“

„Kaj? se vbogem derve li v dar dajejo?“

„Tega ne vem.“

„To je vse drugače, to vem. Mesto je bogato, in nakupi

mного mnogo sežnjov derv, pocelnov*), zvezčikov, ter jih po zimi v celó majhnih povzemkah vbogim prodaja, ker je odetinja pri dervah v mestih presilna. To more biti v mestu, pri nas pa za ne.“

„In zakaj ne, Velkučnik zanka Rudnik. Nisi še danas nobeno besede pregovoril; pa sada nam, kakor so mi zdi, na sled pomagaj. Dervarnci moramo napraviti.“

„Oj, Rudert, to še pencoz, kaj takega morejo mestljani narediti, vsašani na—?“

„Ne bodi tako plajljivo, Mašič! Truma ne more, res, tak pročelje napraviti, kakor polk — pa vendar pročelje.“

„Kdo pa bo za to denarje dajal, in zalagal?“

„V nasej vasi no potručujemo nobenega beliča zlogó k temu; derve damo sami. Mnogi izmed nas prodajajo derve, in rušo; al vse v mesto zvozimo, ali nekoliko posamesno prodamo, je gor in dol. Kako pa naradijo to v mestu Velkučnik?“

„Nal! Tam je naprava takale: V dervarnci, ki je prosto dvorišči, stoji kučica, kjer čuvaj in ogleduh stanuje. Ti secepi in soseka derve, je zloži v sklade, in varuje. Dvorišče je visoko zagrajeno, da so nič ne more vkrasti. Kdor torej hoče za nekoliko grošov derv imeti, gre k milostinarju, ki je, kakor sem slisal, neki mestni svetnik, in dobi navzkani pis, ki ga v dervno dvorišče nese. — Tamošnji čuvaj ima močen jermen, enak bikovici ali podpersniku s raznimi luknjicami. V jermen od zakopča (zapne) tako tvrdo, kar mogoče, povzemko derv. Pri vsaki luknici je cena zaznamavana.“

„Tega ne umim.“

„Ej dal! Kakor na primer; ko je jermen na nar dalje zakopčan, velja več, kakor kadar je tvrdisi zapet.“

„Jas to tudi razumim, in se mi permerno zdi.“

„Kaj pa da ne zložijo polenčikov v mero?“

To bi tudi mogli, toda rabijo rajši jermen, ker zlagati, in zlagati je dvojno. Pri zlaganju bi se mogel al vbogi, ali mesto pokasnuti. Jermen se mi dopade. Jas si to takóte misla: Seženj derv se secepi na drubno, in posuši. Potle se razrajta, kolike koscov— tako in tako dolgih, mesto pa dva ali po štiri groše dati more, in potem se cena po jermenu nastavi. Ni li tako Velkučnik?“

„Ti si jo zdel, Rudnik! takole delajo.“

„In tako, mislim, bi storili tudi mi.“

„Mi! Mi!“

„Kdo pa bo za to denarje dal?“ prasa posmehljeje Stropnik. „Tikala bi se ta časnikov; jo hočemo pa tudi prostaki speljati, če vi nočete.“

„Ako srenjini svet ne hoče, tako čem, kakor na primer: jas pomagati.“

„Bo šlo. Čuvaja nam ni treba; imamo vsi prostorna dvorišča; časa bo po zimi tudi, in o drugih letnih dobah bodo vbogi derv malokadaj kupovali, imajo nabirkov in prahlidine dosti. Kdo ima kaka dva sežnja suhih derv?“

„Na mojem dvorišči jih stojó tri sežnji.“

„Jas imam dve kope suhladi.“

„Jas okoli tri kopi zvezčikov.“

„Sest sežnjov pacelnov morem kakor na primer jas dati.“

„Derv čez potrebo,“ zavrci Rudnik vesel. „Ceno tudi vsi vemo. Jutro, mislim, bi mi dali seženj derv, in seženj pacelnov združbnti. Imam celó novo bikovico, jo čem za mero dati. Potle zmerimo drubno secejene dervo, in pacelne; zrajtamo, in nad vsako luknjico ceno nastavimo.“

„Kj se vam zdi?“

„Bodo li vbogi take majhne povzemke kupovati?“

„Mnogi, mnogi,—drugi bodo morda hoteli krasti, ko prej, ker je derve krasti, njihovo delo. Drugi si kupiti no bodo mogli, za take se mora drugače skrbeti. Ako danas le toliko dosežemo, da se tem, ki dervo kupovati hočejo, prilóžnost da, tako smo dervi opravili. Vse na enkrat no gre; pa en mah nobeno dervo ne pade. Mnogo je vbogih v občini,

*) Pacelni so na Koróskem nescopljena polena, ki so dobó od oklestjenih vej, borovega ali smrekovega, ali kakoršnega si bodi drevja, navadne dolgote 24—30 palcov. Kako se jim pravi drugdi?

ki hočejo poterpljivo živeti, in poštenu ostati; taki bodo tudi majhne povzence kupovali."

"Tako reči bi imel vendar srenjin svet napraviti, saj je za to!"

"Imaš prav, Mašič. Na, Stropnik, kako je? Bote li to napravili?"

"Si mislite reč prelahko. Kaj takega se mora poravno predvariti. Vi ste prengali."

"Se poravno predvariti? Nismo li cel večer predvarjali? Jutri se bo začelo! To rečem jas, Štepan Krački!"

"Ako ne začnemo, mine zima. Mar najevali smo dosti, sada hočemo tudi kaj raditi."

"Sila je velika."

"Praviš, Stropnik, da si mi reč prelahko mislimo. Menim, da si jo ti pretežko misliš. Kakšne težkoče pa so tu? Benglač da jutro seženj pabelno na drobno secpili, Konjik Štepan seženj derj; suhladi, in zvezčikov na Mašičevem dvorišču še trobi ni zdobekali. Ako bomo reč prerajali, in ceno na luknice nastavili, grem od hiše do hiše k vertnarčičam, in povem: Pri Konjiku Štepanu je drobnih derj, ali ako si je hoče kdo sam razdrobiti, derj v polenih; pri Benglaču je pabelno, pri Mašiču suhladi, in zvezkov po drobnem na prodaj. Ljudje bodo že prišli; suhek derj je po redko najti; sneg visok, tak da bodo prisiljeni priti, in kupovati. In če bodo vboji vidili, da nismo le keršeni judje, ki hočejo po prodaji na drobno s potom siromaštvu obogateti; če zvedo, da na drobno kupujejo, ravno tako dober kap in po pravici kupijo, ko kdor cel seženj vzame, bodo zaupanje dobili, ino večkrat, in pogosteje kupovali. Hočemo jutre v božjem imenu začeti."

"Bolje bi vendar bilo, ko bi to srenjin svet napravil."

"Se vó, da bi bolje bilo, ti je naša nar bližnja gosposka, in ravno zato tukaj. Tode Stropnik noče."

"Ne zamerite mi, sosedje; mislim le, da iz vaše naprave ne bo nič. Truda in dela, nadleg in jeze bote do sitega imeli. Spomnite se mene."

"In najte vboje zmerznuti? ali ne?"

"In derj si še več pokrasti?"

"Saj je naša lastna korist, ako tak dervno dvorišče napravimo. Ako srenjin svet noče, hočemo pa mi močje in kristijani biti, in siromaštvu pomagati!"

"Da! zakričijo vsi, še isti Velkučnik."

"Hočemo li pametni močje biti, in si isti pomagati, ko-likor zamoremo?"

"Isti je moč, da! ravreši Krački. Drugi mu pristopijo, in priterdjo."

"Sada, še nekaj sosedje! Veči veljavo, in več zaupljivosti bi reč pridobili, ako bi se je srenjin svet poprijel; gosposki se več zaupa, kakor p-samemu. N-om se more lahko natočevali, da hočemo ko keršeni judje ravneti, in pridobivati. Menim, da bi jutro nekatere pošlene vertnarje, in ro-kodečce najeli, ko homo derve in pabelne zdobrnevali, izmerjali, in prerajevali. Med temi je Paščenek, ki je tudi srenjin svetnik, in še drugi. Ti se morejo polte prepričati, da pravično ravnamo. Kar vidijo oči verjane serce."

"Dober nasvet Rudnik!"

"Lahko noč," reče Stropnik, in se sključen vun pri du-rih zmuzne.

"Ko je proč bil, pravi Krački: "Ti ne pride več nazaj."

"Tako tedaj, jutro zjutra z Bogom!" S tem so se po-stlovi močje slavjanske vasi po svojem prvem zboru. Jutre da je mrz precej cenjal, in Konjik Štepan, kakor so mu po vasi zmerjali, je bil zgodaj pri roci (pripravljeno). Zdejci prido-ju tudi Rudnik Mašič, in tihotni Velkučnik.

O polдне, ko zavili luknjice na jermenu začenjava, ro-ovali tajni posestnik moco. Dvorišče je bilo široa odperto, nekteri kmeti—nekuj vertnarjov je tudi prišlo—derve v jermen

merijo, tega se zavzame, in jaha v dvorišče. Je posestnikov, ki se kakinega občnokristnega djanja, občinskega duha, občinskega čuta svojih kmetov nikdar ne nadajo; temuž mislijo, in pravijo: "Ako kmeta ne boš prisilil, ne bo no roke, ne noge ganil; kar stori, stori iz sebičnosti; ako mu kaj dobička no da, no mara se ga." Kadkad bi taki posestniki prav imeli, zakej, Zalibog! je nekoliko tihlet kmetov; kadkad bi mogli pa to po sebi posneti, in drugim v čevlje hititi, po... "Vsak pišč svoj povko žvižga." Taksen posestnik, ... benega občnega čuta svoje občine ni nadjal, je bil tudi mlad gospod Kamnik na in v Slavedomu. Se ni bilo davno, kar mu grajsino kupil, je kakor tergovec nekoliko s neslanimi misli, ki jih je od kmetiških glav in sercilih, iz mesta v vas prišel, ni kmetov videl, ko v sodnišči, ali če je memo jezdil, in se je malo maral za nje. "Dober dan! Kaj pa počenjate?"

Rudnik mu vse razložil.

Z napeto pazljivosti, ki se po malim v zavzetje preme-nja, ga poslušaa gospod Kamnik, popraveva vmes, kakš iz konja, derž se se zmiraj, kakor da bi svojim očesom no verjel, kakor, da bi prav ne bil čul; in ko Rudnik konča, vse na nekoliko časa obmolkne.

"In to hočete zares storiti? Zares?"

"Tako je, g. Kamnik, to hočemo storiti, in bomo storili."

"In tudi stanovino speljali? Se vam ne bo ostudilo?"

"S božjo pomočjo bomo speljali, kar smo pričeli."

"Tega se od vas, da po resnici obstojim, nisem nadjal. Tudi jas hočem zraven biti. Ako vam derv znanjka, povejte mi. Sišite! povejte mi to! S Bogom!"

Zreče, sini na konja, in jezdi, globoko zamisljen domi.

Možje slavjanske vasi pa so umno in stalno speljale; umno pogovorili, in predvarili. Stropnik, in njegovi srenjinin svetu so se sramovali, in jezili, o tem ku-šenshek, in njegovi drugi glasno in na tilnem Boga, in močje hvallili, ki so se vbojih vsmilili. In vidoma so se množili, ki so se dobrotno naprave poštuvalje, in vidoma se je krađenje derv pomanjševalo. Pravdedno ravnanje, in dobrotna djanja ne ostanejo nikdar, še tudi ne na zemlji brez pomezde.

Tajna osuda božja.

PRIPOVEST OD

M. STROJANVIČA.

Gora od siovera, rieka od juga, sa straneh brežuljci, a medju ovima u sriedini dražestna dolina. U ugu doline kau cvietak maušni, miodirnsna ljubica što u poloji pod mavom i sušnejm mirno cvate, stoji kolibica, malo prepletano stanje, pokrito terskom i zelenim mahom u sienki stioletnih hrastovah. Dolinica je mesto zabito, mesto samotno, mesto, kroz koje pastir ne prolazi, putnik ne putuje, samo kad što zabasa olovce u ovi kraj, o komu kup svašto priča i kloni ga se, oso-bito od kako se u njemu nastano nickvi stari čovjek u onoj kobilici, koja je za svakog zatvorena. Kad tko zabasa u ovaj kraj, što so ponajviše lovcem dogdnja, i stigna ga noč u tom osamljenom miestu, te pokuca na vrata od kobilice i upita konak, nitko mu se neodjavi, konka nedobije.

Bilo je proljetno jutro. Od iztoka svitilo se nebo kao z-avica. Zrako sunce u svoj svojoj krasoti veličanstveno je izhodilo; zrake daleko svilele od ziata, koje bacane sa široko i daleko, pozlatjivale su vrhunce od gorah i brežuljakah i hvoje sinhalah. Zrak je bio ugodan. Zasteria zemlja čitlimo zelene travice i poljskog cvietja, na kom su se litrale kapljice mladjane rosice kao biser i dragi kam.

Pred otajstvenom kolibicom u samotnoj dolini siedi starac na nizkom stoličicu i gleda sad sunca veličanstvo, sad lie-potu poljskog cvietja. Bila mu je brada do pojansa; oko suzno i pomutjeno, lice suho i blijedo, čelo namršteno kao da će iz njeg tuča pasti; sam se sobom starac razgovara: "Zrako sunce, kralje biega danka! ti izhodiš na ovaj grični sviet, da ogriješ ozelbe nejakeže sirote, da blagotvorima zrakuma tvo-ijima unaprediš rasteenje poljskih plodovah, kojima se hrane ljudi i živine, ali ti zrako sunce jako si rasipno, svietlost i toplinu svoju neuzitežiš nisi onima nepravednicima, zločestima, bratulojicima, temerutnicima, licenciercima, varalirama, ob-

licama, neumiereničina i opakima ljudma, koji su najmanje takvo blagodati zastupili. Zao mi je žarko sunce na te. Jeli te slepi slučaj pripkočao za tverdinu nebesku? — Ako nije, nego nećma. veća moć, koja kroje kolima ovog sveta, onda si neznam razriješiti zagonetku ovog sveta. Gde je pravda i pravica? tamo gore — možebiti tu ovdje na ovoj zemlji nećma je, nećma nigdje. Dali je u palačama kralja i kraljice? — najmanje — ondje vidim pritivornost, lukavštinu, zavist, varku, ličemerstvo, izpraznost; možebiti je u kolibama ubogih? — nećma je ni tu — neznanstvo, zavist, osveta, nećma, milohovost i prisudu tu su doma.

Bacim oko na čovičansko društvo, u kom sam prije bio, i gorko izkusih, da je opak i novajalo, i pobiegoh izmedju Kainah, bratoubiočah, koji su se odmetnuli vladanja razuma i pameti, i strasti izabrali si za vladaoca svoga. Pošten, valjan i dobar čovjek gine u tom društvu, a ugursuz i nepravednik širi se, pliva u razkošju; novci govore i tvore, usta sperdaju; pravice pod led propada, a krivić slavođobitikuje; milokervne i blagodane duše uvijek štelivaju, a sčičnjaci i lakomci dobivaju i napredak imadu. Takva je u, takva pravica pod tohom žarko sunce na ovom zemlji, i li to s ravnađnostju gledaš, i to ona silna moć, od koje si ti primilo svetlost i toplinu svoju pripustja, da tako biva! Tu nedokučujem. Ti široki sviete, li zemlja, koja su ljudi nepravedom svojim učinili jamnom lavskom i pozorištem razuzdanih svojih strastih, da li ima još igdje na tebi najmanje mistance, gdje bi bilo najmanje gradjańsko društvo, u komu sloga, sloboda, jednakost i ljubav bratska vlada; ima li gđegod na ovom uzburkanom svietu moru pristanšino (luka), u koje bi moj mali žitva čamac pristanšino moge i tako spasiti moji hudi život i viera u čovičanstvo?!

Vi guste dubravo, vi tamni luzi, vi sienaste žumo stolicne! imate li vi mistance za biednog prognanika? Vi gore, kroz koje prosto i slobodno zvieri prolaze; vi gaji i dubravo, po kojih prosto lete božjim zrakom slobodne ptice, dajte i meni stan u svome krilu; sakrite me pred očima nepravednog svieta.

Ovakvo još dugo govoraše siedći starac pustinjač sa sobom istim, i kad pripče žestina sunca, povuče se natrag u svoju kolibicu i vrata se zatvorše.

Nu tiasen je prostor mala kolibica za živanah duh, za meću razgrinjaju, koja s hitrim munjami proljeće neizmjerne prostore nebeske. Mozak vrije u glavi, kerv kipi u sercu starca pustinjača; nisko čudno žuvstvo napinje mu grudi; nemir ga trapi, nećma željnog pokoja. „Hej Rade, Rade! stupišvi iz kolibe na božji zrak, reče starac samoga sebi, nije ne, nije ovo mjesto tvog pokoja, hajd' tragom sladke, svete naravi, nebi li u njoj našo žudnici mir nepokojnoj duši. Da majko sladka naravi! ja vidim tebe, lepa si, i uzorita, krasna i bogata, iz tebe zaključujem moć, mudrost i dobrotu početnika tvoga — o njemu nedvojim, sil ljudi nepravedni, iz medju kojih sam pobiego, i ona zla družtvenog života, koja sam gorko izkusio, to mi je zagonetka, ili je samo družtvo ljudsko izrod naravi. Ovdj u naravi vidim najliepiš rod, najveće suglasje u gori i polju, u gaju i dubravi, medju rastjem i cvietjem, medju zvieradma i pticama sloga. sloboda, bratinstvo, ljubav, vuk vuca nonapada, slavak slavku nezavidi; hrast jaki štiti i zaklonja nizka stalbala od oluje; orao gradi sebi gnjezdo na verhunku najvisiokih dubovah, slavulj u germu glogovom, a travanka u omariki travl tik do mravinjaka, iz kog će mravškim jajima mlado svoje odhraniti; lija sa lišćići živi u jami svojeg, zec leži u medju, vrieriha ima ležaju svoju u duplju i nitko nikog nonapada; svatko je slobodan. Nasuprot kako je tamo u družtvu ljudskom: Jaki gazi slabog, moguć zakovao je slabog u lancu robstva; gospodin prezire slugu, sluga zavidi gospodinu; svaki grabi za sebo slobodu, i otima ju od drugih, a providnost božja sve to čini da se odobrava, dočim pripustja, da Kain proliva pravudnu kerv Abela. To nedokučujem. Dosta sam dugo živio u družtvu ljudskom, i nisam si mogao razriješiti ovu zagonetku. Nije li dozvoljeno čovjeku ovu tajnu osudu božju koliko poznati? — Iz knjige naravi svete i sladke čitam drugo, a iz knjige života ljudihi opet drugo. Tko će mi raztumačiti ovu knjigu. Da dal — ona sama saderžava tobožnje razjasnjenje, dakle neostaje mi ino, nego

opet počti i potražiti ovu čudnovatu knjigu, koju sam zamolu kroz tečaj mnogih liehtah čitao, a saderžaj njezin još razumio nisam. Idom zadnji put medju ljude, da pokušam još jedared sriću, nećem li se očlovati lajna osuda božja, koja ravna udeše ljudske na ovaj zemlji.

Sunce zastre, mrak na zemlju pade, a starac Rado na svoju pristinju, te on misli svakojače misli, ponajviše nozgoje o tajnoj osudi božjoj na ovome svietu, i što dalje misli, sve manje dokučuje sudbinu ovog svieta; prođ oči mu dolaze slike svakojače brez kraja i konca; sad vrieruje sve, sad ništa; sad ulu, sad zdvoji i tako mu noćca brez sna prodje.

Istom što je biserna zora pucaći počela, skoči Rado na noge, lati u ruku putničku palicu, a o rame obio smarioću stranatu torbicu, u njoj govačak podpepelak i tikvicu vedno medenice, nešto sahov voća i dvie knjige u kožu svazane; van izlazi iz svoje kolibice, pak on čas nje počasio, nego ode žurno dolinicom k istočnoj strani; prodje goru, prodje gaj i dubravu, kad iz luga pukla tanana slaza preko polja ravna, stara stara ledinom obrastla, Rade ide kud ga oči vode, ni sam nezna kud će stazom doći; sve je novo što ga okružava, zanima ga i nebo i zemlja, žarko sunce u svojoj svojoj krasoti i u svemu svomu veličanstvu sja na nebu; bligi vrierići niše hvojnami stalbah, lita listjem, niše cvietje Sarcnih livadah, maše klasjem teretnih njivah; ptice proje miloglasno i slobodno svojom se ponose, leprti trepetaju, bagudice u travi cverkutaju; Rade ide i čudi se svemu, ponajviše svom sercu nemirna, na jednoč zari mu gas iz leđa: „Zdravo starče i Bog te pomoglo! — što si jedan tako veselo? Pod starinom nego poklećnuo, proleći ga strielja začudjenja od labarja do tiemena starog i za koji čas nemogaše otvoriti usta, da odždravi putnika, koji ga sastigo biše, nego samo natrag se okrenu, da vidi tko ga u zabitnom ovom kraju pozdravlja. Kad Rade hiti okom za sebe, stoji za njim uzor mladit, s palicom putničkom u ruci i s torbom na ramenu. „Bog ti dao zdravlje sinko,“ unieko odgovori začudjeni starac mladom putniku.

„Kamo ideš starče?“ upita monče stara Radovana.

„Po svietu kao pčela po cvietu sinko, a ti ako Bog da kud putuješ?“

„Tako i ja putujem, kao i ti po svietu za hliebom.“

„Okud si ti sinko, od koje li zemlje i kojeg staleža?“

Mladit: Rieć ti moja kaže, koje sam gore listak, a stalež moj stalež putnika.

Rade: Jesit' već koliko svieta prošo?

Mladit: Prošo sam malo ne sve zemlje, u kojih obitavaju Slavjani. Prošo sam Arbania, Bosnu, Cernu Goru, Bulgariju; gore Balkana prošo sam, tamo gdje su najprije ustala slavjanska carstva, i gdje sad nemeraki davi i kolje svoje slave na sramotu današnje nadri prosviete Europejske; video sam Serbiu — tašta je njezina slava, puno oči, prazno serce, dok ju diele od bratje Osmanske tverdojave; bio sam na ilirskom moru u Dalmaciji, koja je sluzavka Niemca i Latina; prošo sam Hercegovinu i Slavoniju i ondje našo tri velika zla, koja čine nesčestnicima i krajevje: Nesloga, merznja i neveria medju bratjom; prodjo Srim. i Banat — tamo je sad lože vreme nemože biti, gradovi i sela gore u plamenu, kerv potokom teče, hoj se žestok bježe za narodna prava i pravda će mejdan oderžati, a' će biti doista gorkog jada jer i ondje je medju bratjom nesloga, stara ljaga slavjanskog naroda; prošo sam još prije česku Bielu goru i ondje je tudjin gospodar; — video sam Poljsku, strasti su ondje izkopale raku narodnoj slobodi; Rusia velika gleda na Moskvu, narod je tamo Samson ostrizeni, i dok se neslozi u bratinstvu i ljubavi pravoj, neće mu vlasti perasti; bio sam u Rimu — narod je ondj ponosan i nezahvalan — sastić će ga mnogi jadi; prodjo zemljo Niemacko — narod oni umstvjeno i prosvietkom glupost, a s vierom svojom širi nevericu po svih stranah svietla kudgod — amo može; video sam i Toliansku zemlju — griešnica je ona stara, ako se neskrušiti i od serca nepokaje mierit će se njoj istom mierom, kojom je mierila osobito Slavjanom; prošo sam i Ugarsku zemlju — proklet narod ondje je, potomci Hunn grabeljivši zvierske naravi; sad su upravo zakavali veliku kavgu, koja će ih konačno upropastiti, ali će prije mnogo nevine kervi proliti se, koja će klovu neba na plenie ono oholo dozvali, viećna pravda kaznit će narod oni oštro; malo sam prošo i Turacko zemlje, t. j. one, koje ne-

viernici iz ruku nesložnih tobože pravovjernih oteše, i tom prilikom prolise se rieke slavjanskih kervi.

Rado: Daleko si bio, nebi čovjek—gledaš na tebe vievovati mogu, da si tako daleko putovao, a što mi je važno čudo to je, što si prošao tolike zemlje i vidio tolike narode, i nigdje se namirio nisi na narod pupun u svenju; jedan je nepravdan, drugi nesložan, drugi ponosan i sebičan, drugi kermolečan i okrutan itd. kak još ti vidim sjati na čelu zvezdica zadovoljnosti, još ti je lice živo slika radosti; ili si nebriga, ili me vraća, da si toliko izkusio na ovom svijetu; ja nisam prošao toliko svijeta koliko ti, nu opet sam se dovoljno osvjeđio kroz tečaj od 60 letah mogo biednog života, da ovaj svijet zaslužuje više merzen nego li ljubljani biti. Sviet je ovaj dolina od suzah; ljudi su prokleta stvorenja, miesto što bi imali biti slobodni, svi su skupa robovi hudi, jedni robovi svojih, drugi tudjih strastih; jedan drugom grabi i otima slobodu — nepravednici gdje vam ljubav bratinska? Promasili ste cilj, ili je s vami, pače s nami — neću se iznematiti — cilj promaseni, pak smo igračka slipeog slučaja. Tako ja, tako moj mladenčić sudim, a ti mi oprosi! Što ću reći, još si neizkusn ako prem si prošao toliko svijeta; još ti nisi okusio — vidim ja — gorakost čemera ovog svijeta; još tvoje čelo nije porazao jad zadan udarcima udesa nemila; još ti nisi u nevolji proklinjao dan postavlja svoga; još ti neprava velikahš i mogućih ovog svijeta ljudih nije serdce u niedrima razkolila; dosta si vidio svijeta, al' si ga malo poznao.

Mladić: Starče! Što dakle izvodiš otdud i kako sudiš, kad veliš, da je najmanje pravde i pravice na zemlji ovoj, malo slave, malo slobode, malo li ništa prave bratinske ljubavi; Što više opadaš skoro bi mogao reći istu providnost, koja ovim svijetom vlada, nu istu opadaš nepravicom?

Rade: Da, da, čudom se čudim, kako pripustja providnost božja, da tolike nepravde čine se i posebnim plemenima i narodima, i napose pojedinim ljudma. Da ja poznajem narode, kako ti što si ih malo prije mnogo nbrojio što čineš i zlo terpeših, sad bi ti odgovorio svojski i glede narodah i mislim osvjeđio te, da smo igračka sudbine na ovom svijetu, ali jerbo bolje poznajem pojedine ljude, medju kojima sam život proživio, to ću ti sad pokazati iz pojedinih udesah ljudskih kako nepravdom ista providnost vlada ovim svijetom. Ono vidim na jednom miestu nejake sirotece oplakuju prerano izgublite roditelje svoje; ondje opet jadikuju vremenšni roditelji i naricu prieku smerti mile dječice svoje; silni temerutnik pritisaka sirote i udove, i kletva ga cvielišch nemoze speti; nevernik, koji nema ni Boga ni duše osiljen je, pliva u razkoši, sreću mu je dušna drugarica, a tko vjeruje i Boga i višna vuče prosjaku šaru torbetinu, i tepe se od nemila do nedraga; tko nepravdu tvori imanje si uzmožaje i sgerlje bogatstvo, a tko se derži pravice, taj nemuze kravice! Tko zlo i nepravdu može pripriječiti, a to nećini, taj je dionik nepravde. Providnost viečna svemoguća je ući viera, zašto štedi gromove, zašto nešiba žarkom munjom iz vedra neba, nego okleva kazniti nepravdu?

Mladić: Što čuljenjom doseći nemoremo, ući nas viera.

Rade: Ja sinko! vjerujem Boga i dušu, al' se dosta načuditi nemogu, što Bog šteti izopačene ljude, koji su vieren njegovu pogazili, njega se odgnurni, u nepravdi ogreznuli i više se idolom svojim nego njemu klanjaju; isti čuvari vieren njegove, svetjenici, najviše drugo uče vjerovati, a drugo vjeruju sami, opet drugo čine. Jeli jedan Bog? — mora dakle biti i jedna prava viera, a mi koliko ih imamo na ovom svijetu? koliko je ovih-tjah ovo na ovoj livadi toliko viera različitih. Ta ništa nije ovaj svet, nego bariog (Chaos).

Mladić: Ljudi su ovaj svet učinili bariogom.

Rado: A zašto jo to Bog pripustio?

Mladić: Tajna je osuda božja.

Rado: Tajna je osuda božja, to je meni toliko, koliko, da si reko: mi smo ljudi igrački slipeog slučaja, li ako smo što bolje, to mi je zagonetka, koju nemogu razriešiti.

Doćim putnici ovaško govore, prenu se starac Rade pogledavši oko sebe i vidivši, što ga okružavaše. Čudan prediel s jedne strane perivoj evatoci, s druge gola pušto; ondš šarene livade, zelene dubrave, plodnosna polje i teretni briegov; ovdš močvari, ritine, sterne kilsure, strahoviti ponori,

oderano stiene. Putnici u nieki klanac, a sunce za goru; mrak na zemlju pada; vedro nebo kao rijbu oko obasu se zvezdani; oni iz klanca na drugu stranu planine. Stanu i gledaju i u čudu se vide opazivši, da su stazu, kojom su cijeli dugi dan brez počinaka putovali, sad najedan put izgubili i zabasali medju planinsko prolome i klance. Trudni od puta, gladni i žedni, a noć stisnula zube u nepoznatom kraju, tudja zemlja a kalezau neima!

Mladić: Sad mozgujem i mudrujmo starče! Tako se čisto događa ljudma u životu. Kako se ono veli starče, da je poznat kormanjaju pri bućećem moru, pri oluji; likarca u vrijeme pogibelne bolesti, a boljeg čovieka u nuždi, nevolji i suprotivšini!!

Starac: To je mudro slovo, ali češ mi svakako dopustiti, da mi nas dvojica ovom krivi nismo, što smo put izgubili i zabludili.

Mladić. Jesmo borme jesmo! biše nam paziti kud idemo; biše nam čuvati stazu, kojom smo putovali, a sad nam netrieba u nuždi duhom klonuti i serdцем malaksati. Hajd' mo samo napred!

Malo idoš napred i ukaza im se u daljini maušna svetlost tinjajuća kao svetlost zlatarke bubiće.

Mladić: Eno svietaljka; ono će biti vatra ili svetija; mozebit ćemo se natepsti ka ljudma i konek kod njih naši, i lativši starca za ruku povede ga za sobom. Golo stieno oko putnikah oštejenje podobro zubom vremenaka kao gorostasi umnožan mrak u mraku, a putnici mukom umuknuli ganze žurno, gamze bez počinaka; u starca se noge zabrusilo i odervenile, od umora jedva njima kretjo oslanjajuć se na ruku mladića.

Na podnožju visoke gore stoji mala kolieba samotna od hrastovine skerpana, nalici gomili starih kladelinah; u njoj gori u prociepu baklja žestilova. Putnici se prikučiše kolebi i kroz mali prozorak gledaju u nutra. U jednom kutu slanna prostirka, u drugom vertlarsko oradje: motliha, ašov, grablje, buđak, kosa itd. u drugom mali asnal; za njim sieđe dvoje stare čeljadi, starac i baka. Ova pluća debele čarape iz vunene predje, onaj dela nozićem, žunjskom, dervene žlice i kolieniči vretena; divišani i dobre se volje vide; lica su im vedra kao vedro nebo, poštenje im iz očulih sieva. Mladi putnik kucane na koliebna vata. Gazdarica bioše perla, koja čujnaše kucanje i reče svomu starcu! Čujes starci! niektu kuca na naših vratih. Starac domaćin skoči hitro kao kakvo momče na noge, lati goruće baklju u ruku, izidje u kuhinju i zapita kucajuće: Tko je božji pred vratih? Zabludivši putnici, molimo za konak u ime božjeg dara, odgovori mladi putnik.

Vrata se gostoljubivo otvoriše i naši utrudjeni putnici žedni i gladni stupiše pod krov.

Starac domaćin i njegova starica velešerđno ih primiče govoreći: Dobro došli i sreća vaša velika kud ste mogli u ovom zabitnom kraju po toj tamnoj noći samotnu našu koliebicu naći, druge bo nije u cijeloj ovoj okolici, a sela i gradovi daleko su odavde.

Znamo, da ste i gladni i žedni, ali što je Bog dao neće od vas biti zatejeno.

Domaćica ode u jestbinicu, pak položi pred putnike što je imala: suvo ribe; prokrela sira i voća suva. Ustano se i starac domaćin, pnk se šukne i on u jestbinicu idoneš oštim jedne pune tilke skupocieni, krasni zlatni bukar urešen skupim kamenjem.

Evo, reče, donesavši i položivši ova na stol, ovo niekoliko kepih vina, dobio sam upravo danas u bližnjem varošnicu, gdje sam u gospodskom vetru nadničio, ostavio sam ih za pokriepu svaki dan po niešto; ali jerbo vidim na vami, da ste jako utrudjeni, okriepite se, prosto vam bilo i blagoslovno!

Ova zlatna kupaskupociena moje jo drago blago, s njom se do smerti rastaviti nemogu; to mi je baština draga mojih protaca, koji su ju izorali na njivi odve, gdje sad stoji ova kolieba. Mozebit se čudite, što ja ovu kupu u mojoj sirotinji prodao nisam za drage novce? Mogo sam to učiniti i bio bi mogo hudi moj staež poboljšati, ali sam esapio, da je griehota raztiepati ono, što su nam naši stari stekli i ostavili; kad su ju oni sačuvali mogli, i ja se s njom rastaviti neću do moga groba, živio kako živio. Iz ove kupe pijem svaki dan, iz nje

mi je i voda sladka, sladja nego iz čega drugo vino. Točilo se si dragi moji gosti! točite, blagujte i pijte, što je dao Bog, pak posli, kad vam se sviđa, spavali, čno prostirka — počivajte, a ja ću s mojom babom na tavancu goru konakovati, da vi mirate i alvatnice počunuti možete.

Putnici nisu se mogli dosta načuditi tolikoj gostoljubnosti i tolikoj dobroti ovih siromašnih ljudi i okripiviše se ječlom i pitjem legnu spavati.

Domaći ih ostave, svjetla se ugasi, san ih sve povali u svoje meko krilo, i u kolibi zavlađa podpuna tišina.

Tek što je zora zabiellla i zornica pomollla lice — još svi sladko spavaju — samo mladi putnik već je na nogama obukao se i obuao, prepašo boke svoje, derži putnu palicu u ruci i budi svog starog druga: Ustaj, starče zora puca, a dalek je put naš; ustaj! ustaj! vrieme je poći, Bog sam znađe, kud smo zabasali.

Stari putnik: Bože pomozil aha! ala sam sladko spavao! nek vam Bog plati dobri ljudi, koji ste nas ovako liepo izpokojili. A zašto si ti sinko tako podraao? Nisi li dobro spavao? kud si tako navallo?

Mladić: Ništa nepitaj, nego berzo ustaj, pak sliedi mene, znať ćeš poslije zašto hitim.

Rade: A našim gosto-ljubivim domaćinom indi baš ni hvala ni da Bog pomogne, s kakvim bi obrazom to mogli učiniti?

Mladić: Znađe Bog čemu je što dobro, negubi vrieme, nego hujdi!

Rade: Bog znađe čemu je što dobro! — nek te razumie tko može, ja to nerazumiam, a to dobro znađem, da postenja ni vidilio nije otiči ođavde, a nezahvalit se ovim dobrim ljudima.

Mladić ni nesluša, što Rade govori, nego latja starca za ruku i vodi ga kao oćaranu za sobom.

Gora goru stiže, dolina dolinu zalaže. Na jednoj strani veličanstvene gore ukazuju se našim putnikom do neba visoke, a na drugoj otvori se pred njima široko polje, da okom pregledat nemožoš; sunce se rađa, a oni u polje; mladić starca još derži za ruku, i hitro ga vodi napred; do rieči mu nedopustja doći, sad pozornost njegovu na jedan sad na drugi predmet viešto obratja, o svaćem mu znađe poviedati, sva mu stabla po imence kaže, sve mu trave i cvietje poljsko redom imenuje kano da je baba travarica, koja bere bilje i trava za liekove; sad ga ovim sad onim zabavlja i svakako zagovara, da o konaku prošestom rieč povesti nemože.

Premahalo biaše sunce davno polndnevno i već se počelo spustjati k ićindii težačkoj, a putnici naši sieđošu na odmor i da malo hleba založe; izbrli su si sienasto mjesto blizu nekog bistra vode ludne vrućka za odpočinjave.

Kad su niešto malo pregizili kako je teška bila lieta zaparina oćedniše, to prvi starac Rade reče: Baš je dobro što smo blizu češmo žedam sam kao riba kad se na živ digne od zapeko sunca, samo mi je staru i umornu potleko sagibat se na prilieg piti, il' dlanju cerpit vodu iz vrućka, a inače nigdie ništa ni čaše ni tikve, ni herga neimamo, čim bi vode zagra-bili.

Mladić hitro skoći na ного i dok dlan o dlan, eno ga već kod vrućka, zacorpio vode i nosi k starcu Radovanu, i to u istom onom bokalu, u istoj onoj kupi, iz koje su sineć vino pili u kolibi kod onih gostoljubivih starih ljudi.

Starac smotri kupu i poznade kano da ona k njemu pro-govori: ja sam ona ista — okameni se i ođerveai od čuda i straha, zalogaj mu hleba u gerlu zapado.

Da je starca u onaj čas ošiniša munja iz vedra neba, u koji se poznao kupu. nebi većma upropašten bio. Tat, tatbina, lopov, kradja, ugursuz, nepoštenjač, nezahvalnost gadna zloća! sve je to mahom prolotilo starcu kroz glavu, i serdce, i kad je malko k sebi dešo razriješ mu se jezik, u ljutosi i gnjovnu posu mladića sniegom. mrazom i tućom ukorah veledi: Što si to učinio jedni družu?! Licemieriti koji si svvana nalik ukrećenom grobu, a iznura puna gada i pogani. — S oćluh mi ođ-laze nevidim!

Mladić: Samo Bog znađe čemu je što što dobro! Uvircavam te starče, da oni stari ljudi po gubitku ove kupu

mного su dobili. Zamah čoš ti dlanu ciepat i meni dokazi-vat, da zlo sieme nemože dobrim uroditi plodom, i da nije moguće iz zla dobro učiniti. Ona tajna, silna moć, koja svie-tom vlada imade stanovito svoje pute, koji su za ljude neiz-kušivii.

Rade: Može li biti pred nebom dobro i kriepostno, što je pred zemljom zlo i griešno? — Može li biti pred visjim sudićem božjim pravedno i opravdano, što razum ljudski usu-đuju i za nepravedno priznaju?

Mladić: Ludom se glavom duvar neprobija, a mudre glav e stiene ciepa kao što viera planine primiesija.

Rade: Luda glavla nek vieruju, da je bielo, što je crnojo od ugnjevah. Mladenčić mieno nieka tajna sila već za tebe; duša moja, serdce moje, ja sav u tvojoj sam vlasti, čini sn-mnom, što ti se vidi.

Rieči su tvoje ponajviše medene i dobre, diela tvoja — diela nepravednika. Moja je krivnja, što sam se dao od tebe uloviti u mriežu, ali budući ja veliki sumnjivac od mladosti moje i izpitatelj tajnostih osade božje, ti si valjda kaznitelj moje nevriere, moga sumnjajna. Evo me stojim pred nebom i zemljom, ostao propao, nemogu vierovati, da nemoguća, svietom ovim vladajuća vlast toli se podlima sriedistima može služiti kao što je tatbina za postignutie svoje dore sverhe. Nedopu-šljim, da ikako može biti dobro i koristno, što je oćevivano zlo i opak.

Mladić: Sieda glavla tvrda glavla! Onaj, koji vedri i oblači, koji sunцем svojim zemlja razsvietljuje i grije, onaj samo znađe čemu je što dobro.

Rade: Zlo nemože dobro biti.

Mladić: Izvor svega je zloupotriebjenje dobra.

Rade: A ti si dobro upotriebio gostoljubnost onih dobrih ljudi kad si od njih kupu ućriebio?

Mladić: Opet ti velik starče! samo Bog znađe čemu je što dobro!

Starac krenu niekomi putah glavom mućeć, a mladić ga lati za ruku i odoše dalje.

Putnici putaju, a bieli danak jezdi hitro, jezdi brez pristanka žarko sunce k pokojnom zapadu; nima ono stanika dok nestiže u noćau vladu; tad priklanja svoju trudnu glavu, spati želi, noći predade tuđu.

Crne noći cernia ođitja stere se svada širom po zemlji; sumorni sanak bere malko po vertih, da ga sipa u jasne palače, a povišu u kuće trudnog težaka, umornog rukodielca, i a nizke kolieba, gdje ubogi hudo životari.

Domalo zavlađa mertva tišina, samo stropot korakah put-ničkih prekidja ju.

Poljubecem majke naravi uljuljana zaspala zemlja, samo po verhunchih lipah šumećih zečir krišati giba amo tamo tanke hvoje kitnjaste i provodi šale svoje, a putnici prispievaju u nisko selce, u kom se nikog živa nećuje i nevidi, do jedne jedinice svietje u kući posried selca.

Putnici upraviše korake svoje k vratni ove kuće u kojoj svietja guri mrijedi, da će ođdie koga budna naći i za konak umoliti.

Mladić se pojavu na vratih i zamoli konak u ime božjeg dara. Vrata se otvorile.

Pred putnike izidje sa svinjom vrijemešan čoviek i uvede ih u dom svoj pozdravivši ih sa: Dobro došli! Ođkud i kako? Što je i kako je? Tko ste išto ste? bila su perva pitanja, na koja putnici imadoše ođgovoriti. Po tom nabranieše, napojieše i što se veli izpokojieše domaći putnike naše što se bolje može.

Osim domaćina nadješše putnici u tom domu ženu derzeću u narućaju majčinom pri sladkoj hrani materinjoj nejačko ditedeše jedva nekoliko mieseci staro. Ovo su milo dešo roditelji jedva pnd starost doćekali, kao oćzbo sunce. Bili su ovo imući ljudi, puni vřega, a sad prebogati u miloj mladini svojoj, u čedu svomju, u svom jedinom baštiniku; u šinpu slabe starošti svojoj.

Pri večeri biuh domaći i putnici veseli i dobre volje, i udarise u divane svakojake, a njuposlić povedo domaćin riedu o svom najmilijem predmetu, o pripoviedkani. Mladi putnik jedva to doćeka, te se mahom ponudi za pripoviedanje pripoviesti.

Ova ponuda svima jo dobro došla bila, a osobito doma-ćinu. Svi se bliže primakoše k mladiću, a on počte pripoviest

svuju ovsako: Maca, mala djevojčica od šest godinica, kćer nekog velika učitelja prebolova najlicepu dost cvietnog proclitja, prieka i nemila ločest deržaše ju u sobi kao pticu u kavezu.

Nu kad se ona malko oporavi i poniešto k snagi dojde, neprestado govorič o cvietju i pišaše rodiečak svoje: Šta je već ocvalo od cvietjah, i jeli lietos onako liepo cvalo kao lani. Maca je jako ljubila cvietje, a lietos nije mogla ići u vrt i na polje, da ga se sita nageđa i nabere u kilice, napicte u vicičie.

Slušao je Macu bratso njezin Juraj, niešto od nje starij, i uzima malu koricicu, šapnu tajno majki u uho: Ja ću, dopustite majko, ići na polje, nabrat ću najliepšeg poljskog cvietja i seki ga Maci doneti. To mat odobri i Jurica ode izvan sela na poznato polje, gdje biša livada, u kojoj mnogoverstno liepo raste cvietje.

Sad je prvi krat ovog proljetja izišo Jurica u polje, jerbu dok je mila sestrica bolovala, on na polje izohodio nije. Činilo se Jurju, da pramaljetje nikad tako uzorito nebiša, i cvietja nikad tako liepo kao sada.

Veselo diete letilo je kao pčelica od cvietka do cvietka po šarenoj livadi. Oko njez su pivalo ptičice, zujile pčelice, treptili lepričići, cverkutulo bubice, a okružavalo ga naliepše cvietje. On je žuborio, pjevašo i poskakivao. Nevina dušica njezjova tako je vedra i vesela bila, kao plavetno nad njim nebo; oku mu se zjaše od radosti kao mali klučak histre vodice izvirjuće iz kamene stiene.

Skoro nabra on punu punčatu koricicu cvietjah i poljskih jagodah. Smijuci se gledao je srični diečak punu svoju koricicu, i sad siede u debeli ladak pod lipu granatu. Gleda oku sebe na sve strane, vidi cvietje puna ga livada kano da ga nikad brno nije. Siedo je na brežuljku, s kog je cielu okolinu mogo pregledati, svuda cvietje kud oku dosiže; ptičice poje mile svoje pjesni nikad neprestaju, a on sluša i dosta se naslušat nemože.

Nu skakuci i beruč cvietje umorio se Juraj. Piesni ptičah uspavše ga u sladak sanak. On se pruži po zeleno meknoj travici uz punu svoju koricicu i zaspao.

Mltno je sanak sladki boravio diečak. Nu što se dogodilo — podiže se na nebu oluja. Tmasti oblak podiže se k nebu u visine. Ilitre munje blesnuše u nakerst; pojavi se silni glas groma u daljini. Neprodje nekoliko časovah zahropi vihar i potrese granje od stabalah. Jurica se prenuh i probudi. Kad otvori oči poplaši se diete. Okolo naokolo smotri nebo gustim zastertio oblakom, sve tamno, sve nesveselo, sakrilo se žarko za oblak sunce.

Tek što se diete probudilo, a silan grom zaori. Diete skoči na noge kao plaha sernica i osta okamenjen i smutjen od ove naple promiene.

Sad pripovedajuči mladi putnik uzdiže glas svoj više i pogledavši sve redom okolo siedeći reče pitajućim gl-šom: A ti srećni čovieček koji se uzdaš u dobru svoju sreću, misliš li da si sigurni na ovom tolikimi promienami izverženom svijetu?—

Već su šustilo velike kišne kaplje kroz rastavo listje. Uplašeni diečak pograbi svoju koricicu i počeo bjeitati. Oluja kiša ote moha, a grom je sve strahovite urlikao. Okupa kiša Juricu. Jedva je mogo ići putem. Fuk vetra uvati koricicu, izterže ju iz slabie ručice Jurjeve i prosu po svem polju pomno sabratu cvietje. Diete se nsmrzgodi, razliju se i bacit taktodjer praznu koricicu na zemlju. Plaćući iza glasa i skroz mokar prispeo je jedva doma.

Posluš malko pripovedajuči mladić, i strogo pogledavši sve svoju slišačo ozbiljno zapita:

Da li je čovieček tvoje nezadovoljstvo ljubike, slika tvoje ljutnice prijatelja kad ti se neizpuni koja živa želja?

Burzo se utičao oluja i nebo se opet razvedri. Ptičice počeoše sladko piesni svojo opet pjevati, vreme privat se snova svoga posla. Zrak postao je čistij, mir, lišina i sladki pokoj zavladu po dolu i po gorah. Razgjelena dubrava odnisa je oprjepom i mirisom. Sve u sladkoj naravi činjaše se ponovljeno i pomalajeno, i stanovnici poljne dijaše oči svoje u zahvalnoj radosti za udaljenim oblakom, koji je tako blagom kišom ukrepio njive njiove, polja i verte. I poplašenog Jurjicu

odvabi vedrina neba opet u polje. Zastidjen nad svojim nezadovoljstvom ode, da potraži zabaciu koricicu i da ju novim napuni cvietjem. Isto diete osjetlajo u sebi neku novu snagu. Razbijažen zrak, miris polja, listje stabalah, cvietje poljana, pjevanje ptičah, sva su ova činila mu se daleko lepša iza oluje i kiše. Stidilo se diete i sramilo poradi nezadovoljstva kad je vidilo posledice oluje i kiše.— Tako je da — lišijim glasom reče pripovedačoc — za zemaljska veselja potrebit je začim gorke promene za uzderžati ih i oplemeniti, što je dokaz njiove zemaljske naravi.

Još je letala koricica nad ponorom briega. Zapala biša za glogov germčić i tako se zaustavila te nije u ponor pala. Zahvalno pogleda Juraj na germčić i uzne koricicu. Začudio se i obradovao pogledavši okolo sebe. Poljana blištala se kao vedro zvezdamo oklitjeno nebo. Kiša je izvanbila biljade novog cvietja, biljade pupovah i kiličah otvorila, i na svakom cvietku blištalo se kapljica biserne rosice. Jurica je letao tamo amo kao radena pčelica, sabirajuči slast cvietja za med i kupio najliepše cvietje.

Sunco primiče se k zapadu, a veselo diete ode s punom koricicom cvietja doma k seki Maci. Od radosti velike podskakivao je i pjevašo. Zahodeše sunce razsvietlivoše prijazno njegovo lice terčanjem razareno kao rumena ruža. Ali još veću osieti radost, kad došavši doma čušaše veselo mile svoje sestrice, ako mu se kresilo kuo rosa na sunašcu. Nije! Istina, reče mati Jurici, da su veselja drugim uzrokovana bolja od svih drugih.

Pripovedajuči mladić pristade ciepom divaniti, iz čega poznadoše slušatelji, da je gotova pripoviedka. Svi ga pohvališe, a domaćin ustavši pokazao putnikom postelje za njih poterte i svi odoše spavati.

(Dalje će slediti.)

Izviestie odbora izaslanog u Rieku, da tamo dolazeču Njihovu Preuzvištenost, svetlog Bana, od strane ovdasnjeg Društva slavenskog pozdravi.

Slavni Odbore,

Visokočastna Gospodo!

Po izjavljenoj želji Vašoj, da bi se sastavio u bi prilikom dolaska Banovog u nam susiedni grad visokog Gosta od strane Društva našeg pozdravimo sa Vašim saizvoljenjem i odobrenjem uzvešći na se prijatni teret, pošio su zadatak svoj izpunili, uzimaju čest o toga uspihu nastojećim Vas izviestiti.

Kao što je poznato carski parobrod imao je odavde preko Rieke od Senja preč svetlog Bana izići. Na istom parobrodu *), pošto smo se 7. t. m. iz miesta krenuli, doplovi smo sutra dan s večera u poželano mjesto. Došavši tu nepropustimo po dužnosti odma večrog domovine svoje sina, i povierena bankskog u Primorju hrvatskom, g. Bunjevca pozdravili. S kakvim sm uzdržem i ljubavi od istog Gospodina primijeni, nada se reći, a još namje opisati. Tu je odma i ugovoreno, da se trojica od nas odhuru riečkom pridruže, i do Senja sutra na susret sv. Banu podju, koje je i učinjeno. Savietnik gubernalni g. Pavletić imao je ljubav i od nas trojicu onde Njihovju Preuzvištenosti predstaviti. Svetli Bana videći nas radovao se većro, i blagodarišti toplo, izvolio je reći: da je i pre neklog vremena u Tiersu mislio doći, no da mu niekne okolnosti dozvolilo nisu; i da će skorim kad svojo batalionu graničarsko posieštavao bude i nas u Tiersu pesiliti, i nieko se vreme i medju nama zadržavati.

Istog dana t. j. 9. tek m. u 7 silih stigao je visoki Gost ovaj u grad svoj Rieku, i primljen s najvećim uzličjenjem, koje se na licam, i u ogromnim do neba podizućim se žvrtvo izražavalo. Odma po dolazku u 8. silih sielo se za večeru od domaćine, g. Bunjevca za 60 persona na slavu svoga ljub-

lenoga Bana priugotvljenju. Ovu — premda naše nije ovo opisivali to, kao i sjajni doček Banov — ipak zato naznačujemo, što su i od nas dvojica počestvovani bili na istoj prisustvovanju, koje pokazuje ljubav i poštovanje g. Povierenika banskog na spram Druztvu našem. Pritom ne možemo proćutati ni odopzdrav Banov na učinjenoj mu od g. Bunjevca pri večeri ovoj zdravici; budući da je vrlo karakterističan. Odopzdrav taj od prilike ovako glasi: Gospodo mojal Ja nisam nikakav orator da bi Yam mogao dostojno odgovoriti i blagodariti, i ono, što osjećam izkazati. Vi dobro poznajete Vašeg Bana, i što je Vaš Ban melnuo jednaput u glavu, budite uviereni, da će on to i u diostvije proizvesti. Ban je vaš uvieren opet, da narod svoga Bana od sveg sërca ljubi, kao i on što njega ljubi, i kuda Ban njegov nagne, da će i on za njim rado u vatra, u voda. Živili!

Sutra dan na 10. tek. m. okolo 10 sãtih predstavljeni budemo pèrvi iz među pèrvih Deputaciah črez g. Bunjevca Njihovoj Preuzvišenosti. I ovo dielo pokazuje ne malo otkrovanje, kao i veliko čestovanje, koje se našem Druztvu ukazalo. I tako predstavljeni dolunaznačeni pèrvi usudio se u ime svojih povierenika, i od strane slavnoskoga Druztva Njehovu Preuzvišenost ovim riećma pozdraviti:

**VAŠA PREUZVIŠENOST,
SVIETLI BANE!**

„Radinosću, umietnosću i tèrgovinom, sa cilom tako reći svietlom vodinom, na dalko čuvenog i irazglasenog, — svojom pak nepokolebimom, u najnovije burno, kobno, i puno nepogodah vreme najbolje osviedočenom i iskušenom, prema presvietelomu prestolu i veleomoćnoj ustavnoj carevini našoj vierenosću obštepnozalnoga primorskoga grada Tërsta — toga velim grada žitelj slavenški u obšte, i naročito njihovo tamošnje Druztvo, kad nije tako srećno bilo, da Preuzvišenost Vašu od tolikog vremena željno izčekivana u svojoj sredini vidi, i za slugam dostojno pozdravi, i doćeka; to je uzelo posredstvom svojih izbranih, u malovažnih osobama našim, predstavljenih, ovde i na ovoj, ako i ne po sve našoj, a ono nam susjednoj i srodnoj zemlji najpoznizije podvorenje učiniti, i za prinese tolike žertve na obšte dobro kloneće se najtopliju blagodarnost izjaviti s tim sinovnim pozdravom: da Vsemogući, i Vsemilostivi za sva Vašem moćnom upravljanju, i mudrom nadziranju povierenom narodu učinjena dobra dostojno i tisučebrojno sa nepokolebimim zdravljem, i neocijenenom narodnom ljubavi na nebrojena ljeta nagradi.

Ovo su naše želje. Vaša Preuzvišenost vidi, da su one prostim, naprostitijm slovima izražene; na pritom neka bude Preuzvišenost Vaša tvrdo uvierena: da u koliko su iste prosto izjavljene, u toliko da iz dubljeg uvierjenja, iz najčistijeg vrela sërcah Yam do groba predanih, tamošnje tërstansko slavenko Druztvo sastavljajućih, Slavenah izvira. Živio!

Na ovo je usèrdstvom Pozdravljeni u kralko, no sveršèdo odgovorili: „Gospodo mojal (metnuvši ruke na pèrsi) Nemam zaista dovoljno riećih, s kojima bi Yam mogao na usèrdiju, ljubavi i poštovanju, koje mi danas ukazaste, blagodariti. Znaate, da sam svagda za blago naše radio, kaj uviereni budite, da ću i u napredak sve ono činiti, što se na dobro našeg naroda klonilo bude. Pozdravite mi (rukujuci so čas s jednim, čas s drugim) vašu milu mi obštinu slavenku, meni drago Slaveno tërstansko.“ — Oprostivši se ovako sa ovim najznatnijim novijeg vremena mužem i iskrenim prijateljem, i pokroviteljem našim izdijemo iz sobo u drugo, gdi odma dobijemo poziv za u 4 sãta držati se imajuci na slavu Banovu banchet, i to svi skupa. Evo i opet novoga dokaza ljubavi, poćitanja i privèrženosti nam susjedne bratje slavenške.

Na 11. t. m. u jutru oko 4 sãta povratio se sviatli Ban u Zagreb nosèći blagoslov, i blagosiljanje njegovih primorskih žiteljah slavenških, i svijah ostalih dobromislèćih, a i mi pošto smo Povjereniku njegovom g. Bunjevcu, i novom riećkoga kotara velikom županu, našem milom i predragom prijatelju i sućlanu g. Ruznovu, kao i Druztvu tamošnjem slavenkom na časti, s kojom su nas predusretali, i na odlikovanje, koje su nam pri svakoj danjoj prilici na najbolji naćin ukazivali, — tople blagodariti, — krenusmo se na put k Vama Visokoćastna Go-

spodol nosèći sa sobom ljubav, prijateljstvo, i pozdrav sërdaćni kako od gorčevaljene Gospede i Druztva: tako i od svijah Druztvu našem iz sve duše naklonjenih nam susiednih riećkih Slavenah, i primorskih domorodacah; — koje nastojećim izjavljuju Yam i vierenno roćeno do znanja Vašeg dostavljajući imamo čest sa najinomljenim poćitanjem probiti Slavnog Ođbora, Velićoćastno Gospede,

pokorne sluge
GESMAN ANGLIĆ, A. MARINOVIC,
FRANJO ŠPÖRER, ANTONIJA STOJKOVIC,
DR. ALEXANDER STOJKOVIC.

Ovdje priobćujemo nekoliko pjesamah na čast Banu pri svom putovanju u primorju poklonjenih:

Pozdrav vjernih žiteljah senjskih.

Ni veselja nad veselje,
Nego vidit onog zdrava,
Nam kom čvrsto so temelje
Naša sreća, našu slava.
O junakić sviatli Ban!
Velika
Nam dika!
Živi dugo radostan!

To veselje nao je veće,
Što je Tvoja majka mila,
Izvor obće tolke sreće,
Ovog grada diete bila.
O junakić sviatli Ban!
Velika
Nam dika!
Živi dugo radostan!

Blagodati plodno rose,
Kud Te božja ruka vodi,
Blago želje svud Te nose,
Prava sreća s Tobom hodi.
O Spasonosni sviatli Ban!
Velika
Nam dika!
Živi dugo radostan!

U propastne bune vrime
Spasio si domovinu,
S čimmi dićno Tvoje ime
Spasi š njom i carevinu.
Spasitelj duke Ban!
Velika
Nam dika!
Živi dugo radostan!

Narodnosti ljuba mila,
Ka Te dići sviatli Ban!
Ta upravlja Tvoje dile,
Kajih slava vjeć ostane.
O narodni mili Ban!
Velika
Nam dika!
Živi dugo radostan!

Med Sinovi Slavske kèrvi,
Domovinu krivoj sili
Koj oiede, Ti si pèrvi,
Ti Hèrvatski sinu mili
Domoljubni zato Ban!
Velika
Nam dika!
Živi dugo radostan!

Mnogobrojnom ratnom polju
Tvoja hrabra kaza ruka,
Kak junacku imã volju,
Od zla lišit svakog puka.

Zato hrabri svičli Bani
Velika
Nam dika!
Živi dugo radostan!

U cesarskom sjajnom višću
Savičti su mudri Tvoji,
Občentiu carstva sreću
Tvoje srce svagdar goji.
Zato mudri svičli Bani
Velika
Nam dika!
Živi dugo radostan!

Liepe Tvoje sve krieposti,
Ke visoko vriedni štiju,
S velkom cieniem od vriednosti
Do neba Te uzvišuju.
O kriepostni svičli Bani
Velika
Nam dika!
Živi dugo radostan!

JELAČIĆA uspomena
Duglje će se spominjati,
Nek klisuro od kamena
Verhu Senja čedu stati.
Zato dugo živi Bani!
Velika
Nam dika!
Viečnom slavom ovienčan!!!

Vinodolci svomu Banu.

Čijem da Te pozdravimo
Oče blagi junačkih sinovah
Čijem da Te nadarimo
Tvorče dobri srčnih nam věkovah?!
Sjajnost svēta nepoznamo,
A bogatstva neimamo,
Smēmo li Ti pēsmu pokloniti,
I pēsmom Te naški pozdraviti? —

Ždrav nam došo Svētili Bane!
Spasitelju domovine mile!
Gledaj bēdne naše strane
Odasvud im zlobne prēte sile,
Od podneva more puši,
Od sēvera bura ruši,
Vārkh glave nam sunce žarko žeže,
A pod nogom klisurine lože.

Gle primorske stanovnike,
Vērnostju se svaki odlikuju, —
Radnosti, žive slike, —
Vesela se pēsan svedjer čuje, —
Tudjinstvo nam hranu daje,
Ljubav roda velika je,
Oduđjiti nitko se nepusti,
Mā od bēdo bēdni svēt zapusti. —

Zemlja ova, zemlja sveta,
Pradēdovah kārvcem opojena,
Ovdē ē jednom divja četa
Batu — kana divjeg rasprišena.
O naših se pradēdovah
Razbijaše hēs valovah,
Koji turskom uzburkani silom
Svēt gatahu klelim svojim ždrilom.

Smēmo li se dakle zvati
Vērna dēčka Očca ljubeznoga?
Smēmo li Ti s ovim dati
Iskren pozdrav puka primorskoga?
Čaj der, što se gorom ori,
Što u vērnih sērdčih gori:
„Ban je došo! nevoljah već nije,
Era nova Vinodolu sije!“

Evo Bane! sve se divi,
Uzhitjenjem svaki amo bērii
I pozdravljaj: Bog poživu
Milog Bana! — Vinodolac vērii.
Pēvat ćemo svako doba
„Da si narod digō s grobe,“
Pēvat ćemo dok svēt neizgine,
„Da si Spas i Otac domovine.“

IVAN VOŠIĆA.

Svojemu Banu prigodom došastja u Rieku.

Kad se Rieka Tvom kormila
Svičli Bane! podložila,
U grudi je nadu mihi:
Sriče i blaga svog' gojila.

Junačtvo i mudrost Tvoja
Sve nam nade nakriliše,
Česti, sriče i pokoja
Dovoljno nam pribaviše.

Pribaviše rajске slasti,
Duh narodni da uzplodi,
Da oblaci minu tmasti,
Zemlja da se preporodi. —

Ali kada naše u kolo
Lovor-viencem ovienčani
Stupaš Bane! i svud okolo
Razprostireš zrak sunčani:

Kada mudro Tvoje slovo,
Kad Tvoj pogled blag i mio
K nam obratiš, — tad na novo
V' zemlji diva rajski dio.

Živi oče domovine
Vitezuh nad vitezovi,
Spasitelju carevine
Nek se svud Tvo ime slovi!

Živi! — i dičnoj Zaručnici
Koja Tvom se sērcu omili
Pozdrav pruži — u nježnoj slici
Što Njoj šalje grad naš bili!

Banu Jelačiću Mladež škol latinskih u Rieki.

Svičli Bane! diko naša krasna
Slavni sino slavne domovine!
Koi si rod uzbuđio iza sna,
Da mu slava nikad nepogine.

Ždrav nam bio, čestit nam dospio!
Otačbino dični spasitelju!
Ti si carstvu pokoj pribavio,
Izpunio vrću našu želju.

Mudros Tvoja hrabrosti in krepkosti
Tak su srca naša obuzele,
Da ljubav jezika i narodnosti
Kô što život sad cijenimo vele.

Hram Minerve skoro zapuščen
Po Tebi se ovičialti pote,
I kô u bašči ovičtje se zeleni;
Tere slavi Tebe, mili oče!

Slavi Tebe o vitočki Banel!
Koi si život živrovso cilci,
Da Ti rodu bicia zora svane,
Da se pravo pravici podielci! —

Primi in di darak zahvalnosti,
Što Ti mlade posvetjuju grudi,
Te nas Tvojim objasj milosti
I viek močni naš branitelj budi!

Zmes.

Ko ptuji Slavjan v Gorico pride, mu je čudno pri srcu. Naj pride iz koroskiga, iz furianskiga unkrakj Soče, iz Tersta ali iz Ljubljane, hodi do prvih hiš mosta po slavyanski zemlji. Na enkrat zagleda imé prodmestja in ulice po laško načerkano. Na vseh stacunah vidi imena posestnikov in njih opravil v laškem jeziku napisane. Zdi se mu, do je na enkrat vsred Italije začaran. Tode zmotu kmalo zgine; iz vsih ulic, iz vsih stacün sliši dobro znani slavyanski glas. V kavararnah so pogovori mešani, vendar pa nemški premagujejo. Ne nemški časopisi se v njih dobé, in še clo v tako imenovanemu "Casino di società" imajo le en sam obtrahši italijanski časopis, desiravno se tam vsi vikši stanovi shajajo, med kterimi jih je brez dvonja veliko laške ali italijanske rodovine.

Ako se premisti, do v Gorici je — ed otroka do starčka — konaj 2000 oseb, ki le italijansko in med temi veliko število takih, ki le furiansko govore, se ne more verjeti, de prebivaci sploh hropčaji za Laha držani sil. In res je ta želja le pri nekterih bahatih najde, ki se napenjajo in na vse gerlo kričijo: "Noi Goriziani siamo italiani!"

To silno želo, ktere bi radi vse prebivavce vdeležili, popdirajo na svo moč nekteri birokrustniki v kavararnah, dva ali trije odborniki v mestnim poglavarstvu, in posebno nekaj časa sem časopis "Giornale di Gorizia." Prvi so jo že tako deleč pognali, de se tukajšnji prebivavec nar raji "Goriziana" imenuje, in drugi so jo vedli tako obratni, de so se vsi napisi tergov in ulic, in malo po malim tudi stacün in rokodelstvo v laškem jeziku napravili. Tako deleč so je šlo, de se tabla na mostu čez Sočo le v laškem in nemškem jeziku prepoveduje, tabak piti, in de se oznanila z bobnan le po furiansko dajajo. Na gerbu mestne gosposke so pa vendar še bere "Stadtmaßigftrat Störz" — in na mestnih vratih "Störz ist das Wetzeln verboten."

Še ni dolgo, kar so imeli tergi in ulice nemške in italijanske napis. Ko so pri undanjim ponovljenju nemške zarteri, niso za Slavjane toliko marali, kolikor prej za Nemce. In vendar so Slavjani osnovitelj Gorice; velki terg se imenuje travnik; imena predmestij Kostajnovica, Pristava, Studenic (Quelle, Brunnen) so slavyansko iména; poglavni sredniki blazenosti Gorice so Slavjani, kupčija na debelo in na drobno gró veščdel po njih rokah; z eno besedo, Gorica obstoj le z njimi in po-njih. Le slupeti, ki iz narodskiga sovražtva izvira, so mora tedaj pripisati, de so pravice Slavjanov popolnana zanemarjajo in zatirajo. Res so zdaj le zoper Nemce, ki na vikši stopnji izobraženja stojé, bujajo, ker se bojé, de bi pri svoji veči izobraženosti v cerkvi, v šoli in v uradi prevlekle revljavnosti nezadobili; in ničesar no zanemarjajo, razširjeno nemške izobraženosti overati. Na primer, gledišno vodstvo so stanovito hroni, gledišo nemškim igram odpreti, desiravno jih izobraženiši del prebivavcov srčno želé.

Poslednjic, časopis "Giornale di Gorizia" no pozná v Gorici druge narodnosti ko laško, in bi, ko bi zamogel, šo zvonu, ki učence v Gimnazjum sklicuje, le laški glas dal. — Dobro vedó, de učencov je saj dve tretjini Slavjanov, de v poslednji tretjini jo veliko mladenčev nemškiga rodú, de med njimi je tedaj malo Lahov; in vendar terja časopis neprenehama, de naj se lo v laškem jeziku učé. Toda vpjujejo "la nostra lingua" in, jo na sto učel učelstva povzdigniti, kalc resnico, napadajo osebe, nar posteljši ljudj, in jih ljudstvu ko sovražnike Italjanov kažejo. — Nemška stranka brani svoj stan, in ukazi in naprave vlade jo močno podpirajo. Le revni Slavjan nima nikogar, ki bi njegove pravice branil. Čo se v laškem ali nemškem jeziku misli in druge roči učé, kaj marate uni stranki za to? Zadositi imate med seboj opraviti, ena si nov stan pridobiti, druga svojiga ohraniti.

In ta boj se bo izpeljal brez ozira na pravice Slavjanov. Vdali se bodo morali v to, kar bo osoda sklenila. Tode tudi njih čas bo prišel. S svojim bistrim umam, s svojo stanovitnostjo, ki se nobene ovare ne vstráši, bodo tudi ovrec, ki iz ptujiga jezika pri poduku izhajajo, srečno premagali, in kakor že zdaj moč večine za se imajo, tako bodo tudi moč izobraženosti pridobili in svoje protivnike deleč prešli. L. F.

* Na Francoskim, u mestu Lyon, je pred kratkim stara zlahna vdova vmerla. Po zadnji volitvi je zapustila svojimu oskerbniku 6000, in svoji družini 4000 frankov, s tem pogojam, da morajo ti za njeniga ljubljencu — Kodrastiga psička — dokler bo živel, posebno skrbetiti. Namreč ta mora zadositi in dobriga jesti dobili, dobiti obletca, ter tako postrežiti biti, kakor je ona svojo dni bila. To živinčo ima tedaj lepo obleko, posebno gorko izbico, se vozi v kočiji, ter smé hladniga zraka le takrat živjeti, kadar to zdravniku za potrebno spoznajo. J. S.

Visoko poštovanim prijateljem Jadr. Slavjana.

Okolnosti, ki se niso dalo lahko previditi, so prisilile odbor, da je 24. t. m. sklenil, izdavanje družtvenega lista s prihodnim mescam Avgustom vstaviti.

Ne straši nas "hudi pót, no teranje, ne kupine", tudi ne omerzjuje naše serce, naša ljubav do domovine, in naroda; pa pamet nam svetuje vmlknuti, ter bolje vreme dočakovati.

Dragim rodoljubom, ki so nam do sada tako srčno učestje skazovali, se posebno zahvalimo za mlo njihovo prijaznost, in prosimo, naj nas ne pozabijo, in ne opustijo, nas s svojo vgodnostjo in dobrohotnostjo počastevati.

Prej ko bode mogóce, se bo Jadr. Slavjan opet prehodil, in, ako "mu viečna pomoč od Boga sinut čé", s novo krepkostjo napredovati jel. Nadjamo se, da bo slav. družtvo skor osobitega urednika najeti moglo, in tudi dobilo, vrednika, ki mlad in krepke, bode vtegnil visoki nalogi, ki je nikdar spréd cími ne zgubimo, po vsih stranih obširnega polja, ki ga je Jadr. Slavjan obdelovati začel, zadositi, in zadovoljiti. — Nadjamo se tudi, da bodo naše Slavjane zjedinitel, ali saj k spoznanju prignale, da vsaka posamesna "pličica se lahko prevlami; in da naša teslana, in dušna moč le v složnosti, in v goreči ljubezni do naroda leži.

Tačas bomo III. del Bossuetovega Razgovora na svitlo spravili, in mislimo, ako nam moči pripustijo, se šo kakšnega drugega dela lotiti, posebno radi bi novi zavet sv. pisma v slovenskem, ilirskem, českm, in šo v kakem drugem narečju izdavatí začeli. Tako delo se nam za povzdigo Slavjanstva posebno važno zdi; in bi ne bilo teško, ako bodo naši dragi prijatelji, in iskreni rodoljubi nas podpirati, in svojim znancom za naročilo priporočiti blagovoljili. Razgovor bo veljal 15 kr.; cena sv. pisma se bo pa po večem ali manjšem broju naročiteljev ravнала.

Imena dobrotnikov, ki so nam milodare za vboje Istriano izročiti blagovoljili, ki jih nismo šo na znanje dali, moramo, kakor tudi račun zneskov in izdatkov, za prihodi in slednji letošni list prihraniti.